

ԵՐՈՒՅԱԿԱՆ ԿՈՒՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
EUROPEAN UNION FOR ARMENIA

ԲԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Առկա վիճակի եւ զարգացման
նախադրյալների ուսումնասիրություն

ՉԵԿՈՒՅԵՐ

Գյունրի 2019

Հետազոտական ծրագրի աշխատանքային փին

Ծրագրի ղեկավար՝ Արթուր Նաջարյան
Ծրագրի մշակման աջակիցներ՝ Աննա Եղոյան, Կարեն Տերտերյան

Ձեկույցի հեղինակ

Երիտասարդական ոլորտի հետազոտող, սոցիոլոգ՝ Մարինա Գալստյան

Ձեկույցի խմբագրակազմ

Խմբագիր՝ Ռոզա Հովհաննիսյան
Ձևավորող և էջադրող՝ Աշոտ Ղարիբյան

Բաց երիտասարդական աշխատանքը Հայաստանում. առկա վիճակի և զարգացման նախադրյալների ուսումնասիրություն: Ձեկույց
Գյումրի: Գյումրու «Երիտասարդական նախաձեռնությունների կենտրոն» ՀԿ, 2019, 56 էջ:

Ձեկույցում ներկայացված են Հայաստանում բաց երիտասարդական աշխատանքի զարգացման նախադրյալները, երիտասարդների հետ տարվող աշխատանքներում բաց երիտասարդական աշխատանքին բնորոշ բաղադրիչների ամկայության կարևորությունը ոլորտի ներկայացուցիչների գնահատմամբ, երիտասարդության, այդ թվում՝ երեխաների պաշտպանության ոլորտներին առնչվող քաղաքականության փաստաթղթերը, բյուջետային միջոցների ուսումնասիրությունը, ինչպես նաև երիտասարդության ոլորտի հիմնական դերակատարների քարտեզագրումը: Իրականացված ուսումնասիրության հիման վրա մշակվել են առաջարկություններ՝ ըստ ոլորտի ներկայացուցիչների գնահատականների ու կարիքների:

Աշխատանքը նախատեսված է ՀՀ կառավարության համապատասխան գերատեսչությունների, ՏԻՄ-երի, միջազգային կառույցների, երիտասարդական կազմակերպությունների, երիտասարդության հարցերով հետաքրքրված մասնագետների ու փորձագետների համար:

Ուսումնասիրությունը հիմնված է առանցքային տեղեկատուների հետ հարցազրույցների, խմբային քննարկումների ու փաստաթղթերի վերլուծության վրա: Սույն զեկույցի որևէ նյութի վերարտադրումը թույլատրելի է միայն ոչ առևտրային նպատակներով և աղբյուրի պատշաճ հղման պայմանով:

Հակիրճ տեղեկություն «Հայաստանում բաց երիտասարդական աշխատանքի ճանաչում» ծրագրի մասին

Երիտասարդությունը հասարակության զարգացման հիմքն է: Երիտասարդների ներուժի բացահայտման ու կարողությունների զարգացման համար ձեռնարկված միջոցները կարևոր են պատասխանատու, ակտիվ քաղաքացիներ ձևավորելու համար:

Ծրագրի ընդհանուր նպատակն է նպաստել Հայաստանում բաց երիտասարդական աշխատանքի ինստիտուցիոնալ զարգացմանը՝ տեղական ու միջազգային փորձի ջատագովությանը և հանրային քաղաքականությունների բարելավմամբ:

Ծրագրի հատուկ նպատակներն (խնդիրներն) են՝

- ուսումնասիրել ԲԵԱ-ի միջազգային փորձը և Հայաստանում դրա ներդրման հնարավորությունները,
- շահագրգիռ կողմերի հետ քննարկել Հայաստանում ԲԵԱ-ի մոդելի ներդրման անհրաժեշտությունն ու հնարավորությունները,
- նպաստել Հայաստանում ԲԵԱ-ի զարգացման շուրջ միջսեկտորալ և ՔՀԿ-Կառավարություն-ՏԻՄ համագործակցության ձևավորմանը,
- բացահայտել միջազգային ցանցերին անդամակցելու հնարավորություններն ու նպաստել ԲԵԱ-ի տեղական ցանցի ձևավորմանը:

Սույն զեկույցը մշակվել է Եվրոպական միության ֆինանսական աջակցությամբ «Իրավաբանների հայկական ասոցիացիա» հասարակական կազմակերպության ղեկավարությամբ կոնսորցիումով գործարկվող, «Կառուցողական երկխոսության հանձնառություն» ծրագրով տրամադրված ենթադրամաշնորհի շրջանակներում Գյումրու «Երիտասարդական նախաձեռնությունների կենտրոն» հասարակական կազմակերպության կողմից իրականացվող «Հայաստանում բաց երիտասարդական աշխատանքի ճանաչում» ծրագրի շրջանակներում:

Բովանդակության համար պատասխանատվություն է կրում Գյումրու «Երիտասարդական նախաձեռնությունների կենտրոն» հասարակական կազմակերպությունը, և պարտադիր չէ, որ այն արտահայտի Եվրոպական միության տեսակետները:

Բովանդակություն

Հապավումների ցանկ.....	5
Հիմնական հասկացությունների սահմանում.....	6
Ներածություն.....	7
Ուսումնասիրության նպատակն ու խնդիրները.....	8
Ուսումնասիրության մեթոդաբանություն.....	9
Հայաստանում երիտասարդական աշխատանքի օրենսդրական հիմքերը.....	10
Հայաստանում երիտասարդական աշխատանք իրականացնող հիմնական դերակատարները.....	11
Հայաստանում երիտասարդական աշխատանքին հատկացվող ֆինանսական ռեսուրսները.....	25
Եզրակացություն.....	30
Առաջարկություններ.....	32
Օգտագործված գրականության և փաստաթղթերի ցանկ.....	34
Հավելվածներ.....	35
Հավելված 1. Գյուրու «Երիտասարդական նախաձեռնությունների կենտրոն» ՀԿ-ի «Երիտասարդների տուն» բաց երիտասարդական կենտրոն.....	35
Հավելված 2. Խմբային քննարկումների ուղեցույցներ.....	44

Հապավումների ցանկ

ԱՍՀՆ	Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն
ԲԵԱ	բաց երիտասարդական աշխատանք
ԵԽՊ	երեխաների խնամք և պաշտպանություն
ԵԿԾ	Եվրոպական կամավորական ծրագիր
ԵՄ	Եվրոպական միություն
ԵՈՒԻ	Երիտասարդական ուսումնասիրությունների ինստիտուտ
ԿԳՆ	Կրթության և գիտության նախարարություն
ՀԿ	հասարակական կազմակերպություն
ՀՀ	Հայաստանի Հանրապետություն
ՄԱԿ	Միավորված ազգերի կազմակերպություն
ՄԱԿԶԾ	ՄԱԿ-ի Զարգացման ծրագիր
ՊՈԱԿ	պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն
ՍԵՀՆ	Սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարություն

Հիմնական հասկացությունների սահմանում

Երիտասարդական աշխատանքը սոցիալական, մշակութային, կրթական կամ քաղաքական բնույթի գործողությունների ամբողջությունն է և արվում է երիտասարդների հետ, նրանց համար: Երիտասարդական աշխատանքի հիմնական նպատակն է՝ երիտասարդներին հնարավորություն ընձեռել ձևավորելու իրենց ապագան¹:

Երիտասարդական աշխատող՝ անձ, որն իրականացնում է երիտասարդական աշխատանք (երիտասարդների, երիտասարդական խմբերի հետ տարվող աշխատանք կամ աշխատանք, որն ուղղված է երիտասարդության հիմնախնդիրների լուծմանը)²՝ նպաստելու երիտասարդների անհատական, սոցիալական ու կրթական աճին, զարգացնելու նրանց ներուժը և օգնելու երիտասարդներին լիարժեք հաստատվելու հասարակության մեջ: Երիտասարդական աշխատողը իրագրվել է երիտասարդության իրական կյանքին, նրա տեղական պայմաններին, կարող է գնահատել իրավիճակը և երիտասարդ մարդկանց կարիքները, ընտրել և կիրառել աշխատանքի համապատասխան մեթոդներ, իրականացնել կատարվող աշխատանքի ազդեցության վերլուծություն: Աշխատում է երիտասարդների ու երիտասարդական խմբերի հետ, մշակում, իրականացնում և գնահատում է երիտասարդական ծրագրեր ու նախագծեր, համագործակցում է տարբեր ոլորտների շահագրգիռ անձանց, խմբերի և կազմակերպությունների հետ³:

Պրոֆեսիոնալ բաց երիտասարդական աշխատանքը մասնագիտություն է, որով զբաղվում են մասնագիտական կրթություն ստացած և/կամ վերապատրաստված երիտասարդական աշխատողները, որոնք հետևում են մասնագիտական վարքագծի կանոններին, որակի չափանիշներին և վարձատրվում են իրենց կատարած աշխատանքի համար: Սա ոչ ֆորմալ և ինֆորմալ ուսուցման իրականացման միջոցներից է: Այն տրամադրվում է համընդհանուր հիմունքներով և բաց է բոլոր այն երիտասարդների համար, որոնք կամավորության սկզբունքով ցանկություն են հայտնում մասնակցելու: Այն հիմնված է երիտասարդների ինքնուրույնությանը և հզորացմանը, ինչպես նաև քննադատական մտածողության մակարդակի բարձրացմանը միտված մանկավարժական հասկացությունների վրա⁴:

Երիտասարդ՝ Հայաստանի Հանրապետության 16-30 տարեկան (ներառյալ) քաղաքացի, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետությունում բնակվող և բնակության իրավունք (կացության կարգավիճակ) ունեցող 16-30 տարեկան (ներառյալ) օտարերկրյա քաղաքացիները, քաղաքացիություն չունեցող, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետությունում փախստականի կարգավիճակ ունեցող անձինք՝ օրենքով սահմանված հիմքերի առկայության դեպքում⁵: Այս վերլուծության շրջանակներում երիտասարդի տարիքը սահմանվում է 13-30 տարիքային շեմը, քանի որ Գյումրու տեղական երիտասարդական քաղաքականության մշակման փուլում տեղական մակարդակում երիտասարդի այդ սահմանումն է կիրառվել:

¹ Glossary on youth, <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/glossary/-/glossary/Y> [05.04.2019թ.]

² ՀՀ երիտասարդական պետական քաղաքականության հայեցակարգ, ՀՀ կառավարության 2014թ. դեկտեմբերի 25-ի նիստի N 54 արձանագրային որոշում:

³ Professional Open Youth Work Declaration of Principles, http://poywe.org/site/wp-content/uploads/2016/09/Declaration-of-Principles_Professional-Open-Youth-Work.pdf [05.04.2019թ.]

⁴ ՀՀ երիտասարդական պետական քաղաքականության հայեցակարգ, ՀՀ կառավարության 2014թ. դեկտեմբերի 25-ի նիստի N 54 արձանագրային որոշում:

Ներածություն

20-րդ դարը երիտասարդների դարն էր, երբ պատանիներն ու երիտասարդները դարձան առավել տեսանելի որոշակի խումբ հետևյալ գործընթացների արդյունքում՝ կրթական բարեփոխումներ, պետական միջամտություն, աշխատանքային պայմանների կանոնակարգեր, անչափահասների արդարադատության համակարգի վերակազմավորում, ժամանցի ճանաչում: Այս ամենը նպաստեցին «երիտասարդության» հայեցակարգի ստեղծման գործընթացին⁵:

Ի սկզբանե երիտասարդներն առավելապես ասոցացվում, կապվում են խնդիրների հետ կամ ընկալվում են խնդիրների համատեքստում. համարվում են խնդիրներ առաջացնող կամ խնդիրներ ունեցող խումբ: Այնուամենայնիվ, երիտասարդների ժամանակակից սահմանումներն ավելի բաց են և պայմանավորված են որոշակի համատեքստով՝ ներառելով «երիտասարդները՝ որպես ներուժ» մոտեցումը: Այս տեսանկյունից երիտասարդների հետ աշխատանքի՝ որպես առանձին գիտակարգի (դիսցիպլինի) և մասնագիտության ձևավորումն արդի ժամանակներում զարգացման նոր ու կարևոր փուլում է: Վիրտուալ կյանքում երիտասարդների ակտիվ ներգրավվածությունը նրանց հետ աշխատանքը կանգնեցնում է որոշակի մարտահրավերների և նոր հնարավորությունների առջև: Օրինակ, պատահական չէ, որ վերջին տարիներին՝ 2012թ. սկսած, շրջանառության մեջ դրվեց «թվային կամ խելացի երիտասարդական աշխատանք» հասկացությունը, որ նշանակում է թվային տեխնոլոգիաների ակտիվ օգտագործում կամ հասցեականություն երիտասարդական աշխատանքում:

Հաշվի առնելով Հայաստանում երիտասարդների հետ աշխատանքի (մասնագիտական բովանդակության ողջ իմաստով) իրավիճակը, մարտահրավերներն ու հնարավորությունները՝ ուսումնասիրությունն արդիական է՝ ուղղված հասկանալու, թե ինչպիսին են այսօր Հայաստանում երիտասարդական աշխատանքի զարգացման համար նախադրյալները⁶:

Ուսումնասիրության անհրաժեշտությունն առաջացել է՝ Հայաստանում բաց երիտասարդական աշխատանքի ճանաչման ու զարգացման համար տարվող աշխատանքների իրականացմանն ուղղված ճանապարհային քարտեզի նախագծման նպատակով:

Ուսումնասիրությունը նպատակ ունի բացահայտելու, թե որոնք են առհասարակ Հայաստանում բաց երիտասարդական աշխատանքի իրականացման համար նախադրյալները, քարտեզագրել երեխաների, երիտասարդների հետ տարվող աշխատանքներում բաց երիտասարդական աշխատանքին բնորոշ բաղադրիչների առկայությունը:

Ուսումնասիրությունն իրականացվել է 2019թ. փետրվար-ապրիլ ամիսների ընթացքում:

5 Greig A., Mackay T., and Taylor J. (2013). Doing research with children, a practical guide 3rd edition, Sage publications Ltd, Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC.

6 Խորհրդային ժամանակահատվածում երիտասարդների հետ աշխատանքներ տարվել են, սակայն դրանք կրել են քարոզչական, գաղափարախոսական բնույթ և ուղղվածություն, այդ իմաստով հակասում են բուն երիտասարդական աշխատանքի մոտեցումներին (ծանոթագրությունը՝ հեղինակի):

Ուսումնասիրության նպատակն ու խնդիրները

Գյուճարու «Երիտասարդական նախաձեռնությունների կենտրոն» ՀԿ-ն 2018թ. հիմնել է «Երիտասարդների տուն» բաց երիտասարդական կենտրոնը՝ Հայաստանում առաջին անգամ ներդնելով պրոֆեսիոնալ բաց երիտասարդական աշխատանքի մոդելը⁷:

«Երիտասարդների տուն» բաց երիտասարդական կենտրոնը գործարկվել է «Բաց երիտասարդական աշխատանք. Գյուճարիում երիտասարդների հզորացում» ծրագրի շրջանակներում, որը համաֆինանսավորվել է Եվրոպական միության կողմից և իրականացվում է վերջինիս կողմից ֆինանսավորվող «Վճակցություն ՀՀ քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների կարողությունների հզորացմանը» ծրագրի փոքր դրամաշնորհային նախագծի շրջանակներում, Գյուճարու «Երիտասարդական նախաձեռնությունների կենտրոն» ՀԿ-ի և «Հետազոտական ռեսուրսների կովկասյան կենտրոն - Հայաստան» հիմնադրամ կոնսորցիումի կողմից: Ծրագրի իրականացմանն աջակցել է նաև Գյուճարու համայնքապետարանը, որը կենտրոնի համար անհատույց տարածք է տրամադրել տասը տարի ժամկետով: Կենտրոնի առաջին տարվա աշխատանքը համաֆինանսավորվել է նաև առցանց և առձեռն նվիրատվություն կատարած մոտ 50 անհատների ու կազմակերպություն-

Կենտրոնի մասին առավել մանրամասն ներկայացված է Հավելված 1-ում:

Պրոֆեսիոնալ բաց երիտասարդական աշխատանքը դեռևս նոր է ներդրվում Հայաստանում, և «Երիտասարդների տուն» բաց երիտասարդական կենտրոնը իր տեսակի մեջ առաջինն ու միակն է, որի արդյունավետության գնահատումից զատ, Հայաստանում բաց երիտասարդական աշխատանքի զարգացման նախադրյալները հասկանալու համար կարիք կա ուսումնասիրելու նաև բաց երիտասարդական աշխատանքին հատուկ բաղադրիչների առկայությունը Հայաստանում՝ այլ ձևաչափերում իրականացվող երիտասարդական աշխատանքի համատեքստում:

Ուսումնասիրության նպատակն է՝

- ուսումնասիրել Հայաստանում երիտասարդական աշխատանքի վերաբերյալ օրենսդրական դաշտը,
- քարտեզագրել Հայաստանում երիտասարդական աշխատանքին հատկացվող պետական միջոցները,
- ներկայացնել երիտասարդական աշխատանք իրականացնող հիմնական դերակատարներին,
- մշակել առաջարկություններ՝ Հայաստանում երիտասարդական աշխատանքի զարգացման ուղղությամբ:

⁷ «Բաց երիտասարդական աշխատանք» եզրույթին համարժեք է *centre-based open youth work*-ը:

Ուսումնասիրության մեթոդաբանություն

Ուսումնասիրության նպատակներին հասնելու համար կիրառվել են տեղեկատվության ստացման հետևյալ մեթոդները՝

1. Հարցում

Իրականացվել են՝

- հարցազրույցներ **առանցքային տեղեկատուների**՝ «Բաց երիտասարդական աշխատանք. Գյումրիում երիտասարդների հզորացում» ծրագրի թիմի ներկայացուցիչների հետ,
- խորհրդակցական հանդիպումներ երիտասարդական ոլորտի փորձագետների հետ:

Իրականացվել են **խմբային քննարկումներ**՝

- ՀՀ երիտասարդների,
- Երիտասարդների տան շահառուների,
- Երիտասարդների տան շահառուների ծնողների,
- Երիտասարդների տան շահառուների ուսուցիչների հետ:

Ընդհանուր թվով ութ խմբային քննարկումներ են իրականացվել Գյումրիում, Ամասիայում, Վանաձորում, Սպիտակում, Աշտարակում, Երևանում: Համայնքների ընտրության համար հիմք են եղել ծրագրային թիմի նախնական ուսումնասիրությունները տվյալ համայնքներում բաց երիտասարդական աշխատանքի մեթոդաբանությամբ գործարկվող կենտրոնների հիմնադրման նախադրյալների և կարիքի վերաբերյալ:

Երիտասարդների ընտրության սկզբունքը՝ խմբային քննարկումների մասնակցության համար հրավիրվել են երիտասարդներ տարբեր սեռատարիքային և սոցիալական խմբերից:

Խմբային քննարկումների ուղեցույցները ներկայացված են Հավելված 2-ում:

2. Փաստաթղթերի վերլուծություն

Իրականացվել են «Բաց երիտասարդական աշխատանք. Գյումրիում երիտասարդների հզորացում» ծրագրի ծրագրային փաստաթղթերի վերլուծություն, ոլորտային հետազոտությունների երկրորդային ուսումնասիրություններ, վիճակագրական տվյալների, ինչպես նաև երեխաների, երիտասարդների և կրթության ոլորտների ՀՀ օրենսդրության և պետական բյուջեի վերլուծություն:

Ուսումնասիրության սահմանափակումը: Բաց երիտասարդական աշխատանքը՝ որպես երեխաների եւ երիտասարդների հետ տարվող գործունեության տեսակ, դեռևս նոր է ներդրվում Հայաստանում, հետևաբար այս ուսումնասիրությունը հնարավորություն տվեց քարտեզագրելու, ուսումնասիրելու միայն ԲԵԱ-ին հատուկ բաղադրիչների առկայությունը երեխաների ու երիտասարդների հետ տարվող աշխատանքներում:

Հայաստանում երիտասարդական աշխատանքի օրենսդրական հիմքերը

2014թ. հաստատվեց երիտասարդական պետական քաղաքականության հայեցակարգը, որտեղ որպես երիտասարդական քաղաքականության սուբյեկտ սահմանվեց «երիտասարդական աշխատողը»⁸: Երիտասարդական քաղաքականության՝ 2015թ. գերակա ուղղություն էր հայտարարվել երիտասարդական աշխատանքի ինստիտուցիոնալ հիմքերի ստեղծումը, որին ուղղված իրականացվեցին մի շարք քայլեր՝

- «Երիտասարդական ուսումնասիրությունների ինստիտուտը» իրականացրեց «Երիտասարդական աշխատանքի և երիտասարդական աշխատողի վերաբերյալ հետազոտություն. ինստիտուտի ներկայիս վիճակը և կայացման հեռանկարները» հետազոտությունը⁹,
- հրապարակվեց «Երիտասարդական աշխատանքի միջազգային փորձի ուսումնասիրություն» զեկույցը, որի մշակումը պատվիրվեց երիտասարդական ՀԿ-ներին¹⁰,
- «Երիտասարդական աշխատանքի կանոնակարգը»¹¹, հաստատված ՀՀ կառավարության արձանագրային որոշմամբ, 24 դեկտեմբերի, 2015թ., N56 հրամանով,
- «Երիտասարդական աշխատողների վերապատրաստման ծրագիրը», հաստատված ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարի 29 դեկտեմբերի, 2015թ. N301 –Ա/1 հրամանով¹²,
- 2016-2017թթ. յուրաքանչյուր տարի երիտասարդական 25 աշխատող անցնում է մասնագիտական վերապատրաստում:

2019թ. փետրվարին ՀՀ կառավարության կողմից շրջանառության մեջ դրվեց «Կառավարության կառուցվածքի և գործունեության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն և լրացում կատարելու մասին» օրենքի նախագիծը, ըստ որի՝ ՀՀ ՍԵՀՆ միավորվելու է Կրթության և գիտության նախարարության և Մշակույթի նախարարության հետ: Այժմ երիտասարդական ոլորտը համակարգվելու է ՀՀ կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարության կողմից: Սակայն դեռևս հստակ չէ, թե որոնք են երիտասարդական քաղաքականության գերակայությունները, արդյոք երիտասարդական աշխատանքը գտնվում է և հետագայում գտնվելու է այդ գերակա ուղղությունների շարքում, և թե ինչպիսի քայլեր են ձեռնարկվելու այդ ուղղությամբ:

⁸ ՀՀ երիտասարդական պետական քաղաքականության հայեցակարգ, ՀՀ կառավարության 2014թ. դեկտեմբերի 25-ի նիստի N 54 արձանագրային որոշում:

⁹ <http://erit.am/media/2017/04/6873.pdf>

¹⁰ <http://erit.am/media/2016/12/5784.pdf>

¹¹ <http://erit.am/media/2016/09/3466.pdf>

¹² <http://erit.am/media/2017/11/10382.pdf>

Հայաստանում երիտասարդական աշխատանք իրականացնող հիմնական դերակատարները

Հայաստանում անկախության տարիներից ի վեր գործում են բազմաթիվ պետական և հասարակական կազմակերպություններ, որոնց հիմնական թիրախային խումբը երիտասարդներն են, կամ գործունեության հիմնական ուղղությունն առնչվում է երիտասարդության հարցերին: Ըստ երիտասարդական ուսումնասիրությունների ինստիտուտի կատարած հետազոտության՝ Հայաստանում երիտասարդական աշխատանք իրականացնում են՝

- երիտասարդական հասարակական կազմակերպությունները,
- պետական կառույցներին կից գործող երիտասարդական կազմակերպությունները, օրինակ, պետական թանգարաններին կից երիտասարդական խորհուրդները¹³,
- քաղաքական կուսակցություններին կից գործող երիտասարդական կազմակերպությունները,
- կրթական կառույցներին կից գործող երիտասարդական կազմակերպությունները՝ աշակերտական և ուսանողական խորհուրդները,
- կրոնական կառույցներին կից գործող երիտասարդական կազմակերպություններն ու միությունները,
- երիտասարդական ակումբները, խմբերն ու միավորումները:

Սակայն պետական կառույցներն ու հասարակական կազմակերպությունները տարբեր մոտեցումներ ու ընկալումներ ունեն երիտասարդների հետ աշխատանքի գործունեության շրջանակի վերաբերյալ, և հետաքրքրական է, թե այս կառույցներն ինչպես են հասկանում և իրականացնում երիտասարդների հետ աշխատանքը: Օրինակ, Առաքելական եկեղեցուն և կրոնական կազմակերպություններին կից երիտասարդական խմբերի անդամները մատնանշում են հոգևոր, մշակութային և հայրենասիրական կրթության անհրաժեշտությունը և երիտասարդների հետ աշխատանքի գործառույթները տեսնում են այդ համատեքստում:

Խոցելի խմբերի հետ աշխատող երիտասարդական կազմակերպության ներկայացուցիչները կարևորում են հատկապես երիտասարդների աշխատանքի, քաղաքացիական դաստիարակության, սեփական իրավունքների մասին տեղեկացվածության և շահերի պաշտպանության գործառույթները:

Հետազոտությունները ցույց տվեցին, որ Հայաստանում երիտասարդների հետ տարվող աշխատանքները հիմնականում իրականացվում են երիտասարդական ՀԿ-ների կողմից,

¹³ <http://ankakh.com/article/117746/%E2%80%8B8Bgafestjyeaan-patanyekan-khvorhdi-andamnyere-misht-handyes-yen-galishyetaqrakan-yev-styeghtsagvorts-nakhadzhyermuthyunyervov>

որոնք ազդեցություն ունեն ինչպես տեղական, այնպես էլ ազգային մակարդակում: Հայաստանում գործում են շուրջ 400 երիտասարդական ՀԿ-ներ, որոնց գերակշռող մասը զբաղված է երիտասարդների կարիքների բավարարմամբ, մարդու իրավունքների հարցերով, կրթության, համայնքային զարգացման, մշակույթի, առողջապահության և այլ բովանդակային հարցերով: Երիտասարդական ՀԿ-ների գործունեության հիմնական տեսակը ոչ ֆորմալ կրթության տարատեսակ միջոցառումների՝ առավել հաճախ դասընթացների կազմակերպումն է, շահերի պաշտպանությունը, իրազեկումը, սոցիալական աջակցությունը և այլն¹⁴:

Տեղական մակարդակում երիտասարդների հարցերին առնչվող մեկ այլ ինստիտուտ ևս առկա է՝ չնայած բավականին թույլ ձևավորված: Խոսքը մարզպետին, որոշ դեպքերում համայնքապետին կից երիտասարդական խորհուրդների մասին է: Մարզպետին առընթեր երիտասարդական խորհուրդների ձևավորման գործընթացը մեկնարկեց 2014թ., երբ ՀՀ վարչապետի հրամանով ընդունվեց «Մարզպետին առընթեր երիտասարդական խորհուրդների օրինակելի կանոնադրությունը»¹⁵: Իհարկե, այդ խորհուրդների ձևավորումը պարտադիր բնույթ չի կրում՝ ըստ ՀՀ օրենսդրության, սակայն օրինակելի կանոնադրության հաստատումը խթան եղավ խորհուրդների ձևավորմանն ուղղված աշխատանքների համար:

Առհասարակ աշխարհում երիտասարդների հետ տարվող աշխատանքներում աճում է ԲԵԱ մեթոդաբանության կիրառումը¹⁶: Բաց երիտասարդական աշխատանքը ուսումնական ծրագրից դուրս իրականացվող կրթության (extracurricular), միջազգային երիտասարդական աշխատանքի, երիտասարդական խորհրդակցության (youth counselling), երիտասարդական տեղեկատվության (youth information) և երիտասարդների հետ տարվող աշխատանքների մյուս մեթոդաբանությունների շարքում լայնորեն կիրառվում է եվրոպական մի շարք երկրներում¹⁷:

Սակայն Հայաստանում ԲԵԱ դեռևս ճանաչված և ընդունված մեթոդաբանություն չէ: Այժմ երեխաների ու երիտասարդների հետ տարվող աշխատանքներում կարելի է հանդիպել ԲԵԱ-ին բնորոշ միայն որոշ բաղադրիչներ: Այս իմաստով նշենք ԲԵԱ-ի սկզբունքները՝ փորձելով հասկանալ՝ Հայաստանում ո՞ր կառույցներն են կիրառում դրանք:

¹⁴ «Երիտասարդական կազմակերպությունների քարտեզագրում և պետության կողմից ֆինանսավորվող երիտասարդական դրամաշնորհային ծրագրերի արդյունավետության գնահատում», Երիտասարդական ուսումնասիրությունների ինստիտուտ, Երևան, 2014թ.:

¹⁵ <http://erit.am/media/2016/06/1985.pdf> [10.04.2019թ.]

¹⁶ Working with young people: the value of youth work in the European Union, Prepared by Allison Dunne, Daniela Ulicna, Ilona Murphy, Maria Golubeva, Checked by Daniela Ulicna, Margaret James, Edited by European Commission, February 2014, p. 80.

¹⁷ The Socio-economic Scope of Youth Work in Europe. Study commissioned by the partnership between the European Commission and the Council of Europe in the field of Youth and conducted by the Institute for Social Work and Social Education, p. 6.

Պրոֆեսիոնալ բաց երիտասարդական աշխատանքը

1. ...բաց է բոլոր երիտասարդների համար` **կամավորության հիմունքներով**:
2. ...հիմնված է երիտասարդական աշխատողների ու երիտասարդների միջև կա-
յուն և բովանդակալից հարաբերությունների վրա, որտեղ մասնագետներն
ստեղծում ու պահպանում են **վստահության դաշտ** և հստակ դնում հարաբե-
րությունների սահմանները:
3. ...իր առաջարկներն ու ծառայությունները հիմնում է **մանկավարժական կուռ գի-
տելիքի** վրա: Այն հարմարեցվում է աշխատանքի թիրախ հանդիսացող անհատ-
ների ու խմբերի կարիքներին և բաց է նորարարությունների ու հաշվարկված
ռիսկերի հանդեպ: Անցկացվում է համապատասխան կրթությամբ երիտա-
սարդական աշխատողների կողմից, որոնք պատասխանատու են նաև այլ
մասնագետներից և/կամ կամավորներից բաղկացած աշխատանքային թի-
մեր առաջնորդելու համար:
4. ...ընկերական, անմիջական և ներառական մթնոլորտում իրականացվող ցածր
մուտքի շեն ունեցող պրակտիկա է, որը նաև հետաքրքիր է և զվարճալի: Այն
տրամադրում է այլ երիտասարդների հետ հանդիպելու ու ծանոթանալու **բաց
հարթակ**, որտեղ երիտասարդները կարող են փորձարկել իրենց գաղափար-
ները չքննադատող և ապահով միջավայրում` տարբեր դերային մոդելների
հետ շփման և սոցիալական փոխհարաբերությունների արդյունքում, խնդիր-
ների կամ դժվարությունների դեպքում ստանալով կարիքներից բխող աջակ-
ցություն:
5. ...կիրառում է **ոչ ֆորմալ և ինֆորմալ ուսուցման մեթոդներ** և դրանք հարմարեց-
նում է աշխատանքային գործընթացներին ու երիտասարդների կարիքներին:
6. ...որպես հիմնական աշխատանքային մեթոդ` հնարավորության դեպքում կիրա-
ռում է համատեղ **ստեղծարար աշխատանքը**:
7. ...աջակցում է երիտասարդներին իրենց շնորհների բացահայտման, ինչպես նաև
նոր հմտությունների և ունակությունների զարգացման հարցում` մատուցելով
տարատեսակ ծառայություններ և ֆասիլիտացնելով տարաբնույթ գործընթաց-
ներ:
8. ...մասնագետներից պահանջում է գիտակցել երիտասարդների վրա իրենց
պահվածքի ազդեցությունը և դրսևորել **պատշաճ վարվելաձև**:
9. ...նպաստում է երիտասարդների մեջ **պատասխանատվության զգացման** բարձ-
րացմանը` սահմանելով տվյալ միջավայրում գործող հստակ կանոններ և
հնարավոր հետևանքներ` միաժամանակ բաց մնալով երկխոսության համար,
նույնիսկ երիտասարդների սկզբնական ձախողումների դեպքում:

10. ...արձագանքում է երիտասարդների կարիքներին ու ձգտումներին, դրանց վերաբերվում է կարեկցանքով, ճկունությամբ ու դրականորեն, փոխում է **յուրաքանչյուր երիտասարդի** իրավիճակը, մտածելակերպը և/կամ ճգնաժամը: Սա ներառում է պրոֆեսիոնալ կապերի պահպանում և անհրաժեշտության դեպքում երիտասարդների ուղղորդում դեպի համապատասխան ծառայություններ:
11. ...տալիս է երիտասարդին **երկրորդ հնարավորություն**¹⁸՝ ստեղծելով միջավայր, որում սխալվելը բնական երևույթ է, և որտեղ դա օգտագործվում է կրթական, այլ ոչ թե անձին դատապարտելու նպատակներով:
12. ...ակտիվ դերակատարում ունի **երիտասարդների կարիքների ու հետաքրքրությունների** ջատագովման և պաշտպանության գործում:
13. ...հարգում է նրանց, ում հետ աշխատում է և պահպանում երիտասարդների անձնական **տվյալների գաղտնիությունը**: Հատուկ ուշադրություն է դարձնում փոխադարձ հարգանքը կարևորելուն և երկխոսության միջոցով աջակցում է, որ երիտասարդներն իրենք ուղիներ գտնեն հասակակիցների ու հասարակության այլ անդամների հետ հարգալից շփման համար:
14. ...գիտակցում է երիտասարդներին վերաբերող այլ ոլորտների հետ իր փոխհարաբերությունները և ակտիվ կապ է պահում համապատասխան անհատների/կառույցների հետ, որոնց հետ **համագործակցում է** ի նպաստ երիտասարդների:
15. ...իր իսկ աշխատանքի հանդեպ կիրառում է **քննադատական և վերլուծական մոտեցում**, օգտագործում է որակական ու քանակական մեթոդներ կատարած աշխատանքը մշտադիտարկելու և գնահատելու համար՝ հատկապես արժևորելով երիտասարդների արձագանքն ու գնահատականը:
16. ...պրոֆեսիոնալ կերպով է **նկարագրում, բացատրում և հանրայնացնում** իր աշխատանքը¹⁸:

Գյումրու «Երիտասարդական նախաձեռնությունների կենտրոն» ՀԿ-ի կողմից գործարկված «Երիտասարդների տուն» բաց երիտասարդական կենտրոնն առաջինն է ու միակը, որ կիրառում է պրոֆեսիոնալ ԲԵԱ մեթոդաբանությունը: Այս ուսումնասիրությունը փորձ է՝ բացահայտելու և քարտեզագրելու ԲԵԱ-ի բաղադրիչների, սկզբունքների առկայությունը Հայաստանում երեխաների և երիտասարդների հետ տարբեր կառույցների կողմից տարվող աշխատանքներում:

¹⁸ Professional Open Youth Work Declaration of Principles, http://poywe.org/site/wp-content/uploads/2016/09/Declaration-of-Principles_Professional-Open-Youth-Work.pdf [05.04.2019?.]

Քարտեզագրումը հնարավորություն տվեց բացահայտելու, թե որ կառույցների և կազմակերպությունների կողմից իրականացվող ծրագրերին են տեղեկացված և/կամ մասնակցում մարզերի երիտասարդները¹⁹: Ներքոնշյալ գծապատկերում ներկայացնենք այդ կառույցները՝ ըստ մարզերի:

Գծապատկեր 2: Երեխաների և երիտասարդներին աջակցող կառույցները՝ ըստ քարտեզագրման

Ընդ որում, տեղեկացվածությունը կարևոր գործոն է երիտասարդների մասնակցության համար: Ինչպես ցույց են տալիս հետազոտությունները, երիտասարդների տեղեկացվածությունը տարբեր հնարավորությունների վերաբերյալ ևս ունի սոցիալ-տնտեսական պայմանավորվածություն: Հատկանշական է, որ գյուղական բնակավայրերի երիտասարդները համեմատաբար խոցելի են այս առումով, ընդ որում, գյուղական բնակավայրերի աղջիկները առավել խոցելի են²⁰: Երիտասարդները հիմնականում համացանցից, ինչպես նաև ընկերներից են տեղեկանում հնարավորությունների վերաբերյալ, հետևաբար երիտասարդական տեղեկատվության ապահովումը ևս պետք է վերանայվի՝ երեխաների ու երիտասարդների խոցելի խմբերին հասնելու համար:

¹⁹ Քարտեզագրումը չի հավակնում լինելու ներկայացուցչական հետազոտություն, հետևաբար նշված ցանկը ամբողջական չէ, այլ ներկայացնում է միայն քարտեզագրման շրջանակներում իրականացված խմբային քննարկումներից ստացված տեղեկություններ (ծանոթագրությունը՝ հեղինակի):
²⁰ Մանկական աղքատությունը Հայաստանում, բազմակի և համընկնող խոցելիության ազգային վերլուծություն, 2016թ., ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի հայաստանյան գրասենյակ, էջ 58:

Երիտասարդներին ուղղված կրթական գործընթացներ

Տարիներ շարունակ իրականացվող երիտասարդական ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ երիտասարդների հետ տարվող աշխատանքների հիմնական մաս են կազմում դասընթացները²¹: Ընդ որում, երիտասարդների հետ տարվող կրթական աշխատանքները մեծ մասամբ իրականացվում են ՀԿ-ների կողմից, ինչը ևս Հայաստանում երիտասարդական աշխատանքի ավանդույթին բնորոշ գիծ է²²: Երիտասարդների հետ տարվող աշխատանքներում գերիշխում են դասընթացները՝ կարճաժամկետ և երկարաժամկետ:

Առհասարակ, ըստ խմբային քննարկումների արդյունքների, մարզերի երիտասարդները ներգրավված են կրթական տարբեր գործընթացների ոլորտ՝ ՀԿ-ների կողմից իրականացվող ակումբներ, օտար լեզուների, ռոբոտաշինության, նկարչության, սպորտային և այլ խմբակներ:

Հանդիպումներն ու քննարկումները հաջորդ գործողությունների տեսակներն են, որոնք կիրառվում են երիտասարդների հետ տարվող աշխատանքներում:

Տեղեկատվության ու խորհրդատվության տրամադրումն առավել քիչ տարածված գործողություն է երիտասարդների հետ տարվող աշխատանքներում:

Կարևոր է ընդգծել էական մի հանգամանք. սովորաբար դասընթացներին մասնակցելու համար բաց հայտարարություն է տրվում, և մասնակիցների հավաքագրումը կատարվում է դիմում-հայտերի ընտրությամբ: Բաց երիտասարդական աշխատանքի սկզբունքներից մեկը առանց նախապայմանների մասնակցության հնարավորությունն է: Այս իմաստով կարող ենք ընդհանրացնել, որ այսօր Հայաստանում քիչ են նմանատիպ՝ առանց նախապայմանների որևէ կրթական գործընթացի մասնակցության հնարավորությունները:

Երիտասարդներին տրամադրվող ժամանցային հնարավորություններ

Երիտասարդներն ավելի շատ ազատ ժամանակ ունեն, քան մեծահասակները, հետևաբար երիտասարդների կողմից ազատ ժամանակի կառավարումը երիտասարդական ուսումնասիրությունների առարկա է: Բազմաթիվ տեսաբաններ՝ Ֆրեյդ, Միդ, Պիաժե, ընդգծում են ազատ ժամանակի, խաղի կարևորությունն անձի զարգացման, ինքնության զարգացման տեսանկյունից²³: Երիտասարդների հետ տարվող աշխատանքում ժամանցի կազմակերպումը ևս կարևոր ուղղություն է, հետևաբար և հետազոտման տիրույթ:

Համաձայն Կրթության մասին ՀՀ օրենքի՝ արտադպրոցական դաստիարակության նպատակը սովորողների ազատ ժամանցի կազմակերպմամբ նրանց հետաքրքրությունների զարգացման համար պայմաններ ստեղծելն է և նպատակաուղղված է նրանց հոգևոր, գեղագիտական, ֆիզիկական զարգացմանը, ռազմախայրենասիրական դաստիարակու-

21 Երիտասարդական աշխատանք և երիտասարդական աշխատողի վերաբերյալ հետազոտություն, ԵՈՒԻ, 2015թ.:

22 A history of youth work in Armenia, by Areg Tadevosyan and Howard Williamson.

23 Key Concepts in Youth Studies, M. Cieslik and D. Simpson, Sage publications, 2013, p. 61.

թյանը, բնապահպանական և կիրառական գիտելիքների ձեռքբերմանը²⁴: Արտադպրոցական դաստիարակությունն իրականացվում է մանկապատանեկան ստեղծագործական և գեղագիտական կենտրոնների, մարզադպրոցների, երաժշտական, նկարչական և արվեստի դպրոցների, ակումբների, պատանի հայրենասերների, բնասերների և այլ խմբակների, ճամբարների և արտադպրոցական դաստիարակություն իրականացնող այլ կազմակերպությունների միջոցով:

Հայաստանում երիտասարդներն ազատ ժամանակի կառավարման առումով բավականին խոցելի են, քանի որ, օրինակ, մշակութային մասնակցության տեսանկյունից մարզերում բավականին քիչ են հնարավորությունները՝ ենթակառուցվածքների բացակայության կամ առկայության դեպքում դրանց վճարովի լինելու հանգամանքով պայմանավորված: Որոշ մարզերում միայն մարզկենտրոններում (Գյումրի, Վանաձոր, Կապան, Էջմիածին) են գործում թատրոններ, կինոդահլիճներ, իսկ գյուղական համայնքներում, մարզի այլ քաղաքներում ենթակառուցվածքները գրեթե բացակայում են:

Համաձայն Ազգային վիճակագրական ծառայության տվյալների՝ 2017-2018 ուսումնական տարում հանրապետությունում գործել են երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի և մանկապատանեկան ստեղծագործության 225 դպրոց և կենտրոն՝ ընդգրկելով բոլոր մարզերը, սակայն ոչ հավասարապես²⁵:

Արտաուսումնական ծրագրեր իրականացվում են հասարակական և միջազգային կազմակերպությունների կողմից, սակայն դրանց մասին հավաստի վիճակագրական տվյալները բացակայում են, մասնավորապես՝ հաճախող երեխաների սեռատարիքային, մարզային բաշխումը: Երեխաների ժամանցի, մշակութային կյանքին մասնակցելու ոչ պետական կենտրոններում ներգրավման մասին ևս հավաստի տվյալներ չկան²⁶:

Որպես ազատ ժամանակի կազմակերպման վայր՝ կարևոր դերակատարություն ունեն գրադարանները, սակայն Հայաստանի մարզերում գրադարաններն արդիականացված չեն. թարմացված չեն թե՛ գրականությունը, թե՛ գրադարանների ու ընթերցասրահների ողջ ենթակառուցվածքը, գրադարաններում առկա չեն համացանց, համակարգիչներ, էլեկտրոնային գրադարաններ և այլն:

Մարզերում երիտասարդների համար ժամանցային վայր են այգիները, սրճարանները: Վերջին տարիներին որոշ մարզերում ստեղծվել են *հակասրճարաններ*, որոնք տարածված ձևաչափեր են և ծառայում են նաև որպես երիտասարդների հավաքատեղի: Ըստ խմբային քննարկման արդյունքների՝ որոշ մարզերում, սակայն, նմանատիպ սրճարաններից կարողանում են օգտվել միայն տղաները: Առհասարակ մարզերում ժամանցի կազմակերպման առումով առավելապես խոցելի են աղջիկները. երեկոյան ժամերին կազմակերպվող միջոցառումներին նրանք հաճախ չեն կարողանում մասնակցել, մարզի որևէ քաղաքում առկա որոշ վայրեր չեն կարող հաճախել: Մարզերում երիտասարդների հիմնական մասը բնակվում է ծնողների հետ, ինչը պայմանավորված է ֆինանսական և տնտեսական կախ

²⁴ ՀՀ օրենքը կրթության մասին, ընդունվել է 14.04.1999, <http://parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1494> [11.04.2019թ.]

²⁵ https://www.armstat.am/file/article/sv_03_18a_5160.pdf, [11.04.2019թ.]

²⁶ Երեխայի իրավունքների իրավիճակի վերլուծություն, Հայաստան, Սեյլ դը Չիլդրեն, Երևան, 2015թ.:

վաճությամբ, որոշ դեպքերում նաև սոցիալ-մշակութային համատեքստով²⁷: Որպես հետևանք՝ ծնողները փորձում են կառավարել երիտասարդների առօրյան, այդ թվում՝ ժամանցը:

Երիտասարդների հետ աշխատանքում կարևոր դեր ու տեղ ունեն խաղերը: Երիտասարդների հետ աշխատող մասնագետները մշտապես կիրառում են բազմաթիվ խաղեր նրանց հետ աշխատանքներում: Ընդ որում, խաղերը կիրառվում են ոչ միայն ազատ ժամանակի կազմակերպման, այլ նաև կրթական նպատակով: Խաղն առհասարակ ունի բավական մշակութային ազդեցություն:

Ինչպես նշում է Յ. Հայզհինգան, խաղի առաջին հիմնական հատկանիշն այն է, որ ազատ է, ազատություն է²⁸: Այս իմաստով, խաղը՝ որպես երիտասարդների հետ աշխատանքի կարևոր գործիք, վերաիմաստավորման, վերագնահատման կարիք ունի: Թեև վերջին տարիներին Հայաստանում բավականին զարգացել են խաղերի ստեղծման ավանդույթն ու հին հայկական ավանդական խաղերի արդիականացման գործընթացը, միջազգային ճանաչում ունեցող խաղերի թարգմանությունն ու ադապտացումը տեղական շուկային, այնուամենայնիվ այժմ կարիք կա խորությամբ գնահատելու երիտասարդների հետ տարվող աշխատանքներում խաղերի ազդեցությունը, զարգացնելու և բարելավելու խաղերի կիրառման մոտեցումները:

Մշակութային մասնակցությունը, ազատ ժամանակի կազմակերպումը կարևոր և խնդրահարույց են հատկապես սոցիալապես խոցելի խմբերի երեխաների ու երիտասարդների համար:

Հայաստանում հատկապես 15-17 տարեկանների կեսը խոցելի է ժամանցի առումով, ընդ որում, գյուղական բնակավայրերի երեխաներն ավելի խոցելի են²⁹:

Ուսումնասիրության շրջանակներում, երիտասարդների շրջանում իրականացված խմբային քննարկումների արդյունքների համաձայն, երիտասարդական կազմակերպությունների կողմից մշակվում և իրականացվում են միջոցառումներ՝ ուղղված երիտասարդների ժամանցի ապահովմանը հաստատությունից դուրս: Որպես ժամանցային միջոցառումներ նշվում են՝

- ճամբարները,
- արշավները,
- խաղերի կազմակերպումը,
- հաճախումը մշակութային վայրեր և այլն:

²⁷ Գյունրու երիտասարդության իրավիճակի վերլուծություն, զեկույց, Գյունրի, 2015թ.:

²⁸ Homo Ludens, Յ. Հայզհինգա, Երևան, 2007թ., էջ 17:

²⁹ Մանկական աղքատությունը Հայաստանում, բազմակի և համընկնող խոցելիության ազգային վերլուծություն, 2016թ., ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի հայաստանյան գրասենյակ:

Որպես բացօթյա (outdoor) աշխատանք՝ ուղղված երիտասարդների ազատ ժամանակի կազմակերպմանը, երիտասարդների ու երիտասարդական աշխատողների կողմից ընդգծվեց ճամբարների, արշավների և խաղերի դերը: Օրինակ, ճամբարները կամ արշավները հնարավորություն են տալիս երիտասարդներին զարգացնելու մի շարք հմտություններ՝ արտակարգ իրավիճակում հայտնվելու փորձ, ինքնասպասարկման մշակույթ, ինքնուրույնության զգացում, անկախության ձեռքբերում և այլն:

Ինչպես տեսնում ենք, Հայաստանում, չնայած մի շարք պետական և ոչ պետական ծրագրերի ու ջանքերի, երեխաների և երիտասարդների ժամանցի կազմակերպումը դեռևս ունի խնդիրներ՝ պայմանավորված ինչպես անհրաժեշտ ենթակառուցվածքների պակասով, այնպես էլ սոցիալ-տնտեսական գործոններով:

Երիտասարդական նախաձեռնությունների խթանում

Վերջին հինգ տարիների ընթացքում նկատվում է դրական դինամիկա երիտասարդական նախաձեռնությունների քանակի և որակի մեջ՝ պայմանավորված մի շարք գործոններով: Իրականացվում են պետական ու հասարակական մի շարք ծրագրեր՝ ուղղված երիտասարդական նախաձեռնությունների խրախուսմանը: Որպես պետական ծրագրի օրինակ՝ կարող ենք նշել ՀՀ ՍԵՅՆ կողմից իրականացվող «100 գաղափար Հայաստանի համար» հանրապետական երիտասարդական մրցույթը»: Ըստ էության, «մրցույթն անցկացվում է երիտասարդների նորարարական մտածողությունը զարգացնելու, ՀՀ սոցիալ-տնտեսական զարգացման խնդիրների լուծման գործընթացներում երիտասարդներին ներգրավելու, գիտատեխնիկական մշակումներ և նորարարական նախագծեր իրականացնելու քաղաքացիական նախաձեռնությունների խթանման նպատակով»³⁰: Մրցույթին մասնակցելու համար մասնակիցները պետք է դիմում-հայտ ներկայացնեն, որում մանրամասն պետք է նկարագրեն նորարարական նախագիծը, դրա արդիականությունը, նորույթն ու յուրահատկությունը, իրականացման նպատակն ու դրա միջոցով լուծվելիք խնդիրները, նորարարական ծրագրի առավելությունները և բնութագրիչ այլ տեղեկություններ: Թեև ծրագրի գնահատումը բացահայտել է մի շարք խնդիրներ, որոնք մատնանշել են հենց ծրագրի մասնակից երիտասարդները՝ գաղափարի իրականացման համար հետագա աջակցության բացակայություն, ֆինանսական միջոցների սղություն, այնուամենայնիվ որպես նորարարական մտքի խրախուսման, մտքերի գեներացման հարթակ՝ ծրագիրը կարողացել է դրական ազդեցություն ունենալ երիտասարդական նախաձեռնությունների խրախուսման տեսանկյունից:

Երիտասարդական նախաձեռնությունների վրա էական ազդեցություն ունի ստարտափերի էկոհամակարգը: Վերջին մի քանի տարիների ընթացքում հիշյալ էկոհամակարգը ՀՀ-ում բավականին զարգացել է՝ ներգրավելով էկոհամակարգի մոդելի տարբեր սուբյեկտներին, սակայն նկատվում է, որ այն դեռ գտնվում է ակտիվացման փուլում, ինչը փաստում

³⁰ ՀՀ երիտասարդական պետական քաղաքականության 2013-2017թթ. ռազմավարության մոնիթորինգ և գնահատում, ԵՈՒԻ, Երևան, 2017թ.:

են արագ զարգացող տարբեր նախաձեռնությունները³¹: Ստարտափ էկոհամակարգի զարգացումը Հայաստանում պայմանավորված է տարբեր կառույցների ակտիվ դերով: ԵՄ-ը, ըստ փորձագիտական կարծիքների, հիմնականում ֆինանսավորման աղբյուր է Հայաստանի ստարտափ էկոհամակարգի զարգացմանն ուղղված տարբեր ծրագրերի, նախաձեռնությունների համար: ՀՀ-ում ստարտափ էկոհամակարգի զարգացմանն ուղղված ծրագրեր է իրականացնում նաև ՄԱԿ-ը: ՄԱԿ-ի նախաձեռնություններն են «Կոլբա» նորարարական լաբորատորիան, ինչպես նաև ԻՄՓԱՔԹ-ի արքսելերատորը, որի նպատակն է ՄԱԿ-ի Ջարգացման ծրագրի աջակցությամբ զարգացնել և ընդլայնել ՄԱԿ-ի կայուն զարգացման նպատակների իրականացմանն ուղղված ձեռնարկությունները: Ստարտափերի զարգացման համար նաև բարենպաստ պայմաններ են ստեղծվում ՀՀ Կառավարության կողմից, մասնավորապես, «Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ճյուղում պետական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ճյուղում սկսնակ ընկերությունները (ստարտափ), որոնք ունեն մինչև 30 աշխատակից, ստանում են հարկային արտոնություններ՝ պարտավորվելով վճարել միայն 10% եկամտահարկ: Վերջին շրջանում տարբեր կառույցների կողմից իրականացվում են տարատեսակ ծրագրեր, որոնք ուղղված են զարգացման տարբեր փուլերում գտնվող ստարտափերին, մասնավորապես՝ Beeline startup incubator, EPIC (Entrepreneurship and Product Innovation Center), ISTC IBM:

Գաղափարների գեներացիայի, իրականացմանն ուղղված աջակցության համար հետաքրքիր հարթակ է նաև «Օսմ» հիմնադրամը (Awesome Foundation)³², որը համընդհանուր բնույթ կրող միավորում է և կոչված է աշխարհում ամենախենք գաղափարների առաջնդմանը՝ յուրաքանչյուր մրցությային շրջափուլում 1000 ԱՄՆ դոլար հատկացումով:

«Օսմ»-ի յուրաքանչյուր անկախ մասնաճյուղ աջակցում է ամենաիտաքրքիր նախագծերի իրագործմանը սովորաբար ամսական կտրվածքով հատկացվող միկրո դրամաշնորհների միջոցով: Այս դրամաշնորհները՝ 1000 ԱՄՆ դոլար կամ տեղական արժույթով համարժեք գումար, հավաքագրվում են հոգաբարձուներից և հատկացվում մասնակիցներին, որոնք աշխատում են «օսմ» (հիմնալի) նախագծերի իրագործմանն ուղղությամբ, առանց որևէ պարտավորության: Որպես այդպիսին, «օսմ» նախագծերն ընդգրկում են տարբեր բնագավառների լայն շրջանակ՝ ներառյալ արվեստի, տեխնոլոգիաների, համայնքային զարգացմանն ուղղված գաղափարներ:

«Վորլդ Վիժն» Հայաստանի կողմից իրականացվող ուշագրավ հարթակ է ԻՄՓԱՔԹ-ի ուսումնական ծրագիրը: ԻՄՓԱՔԹ ակումբում կիրառվող Համայնքային ծառայության ուսումնական ծրագիրը յուրահատուկ տեսական առարկա է, օգտագործում է համայնքային ծառայության ծրագրերը հատուկ ուսումնական նպատակներին հասնելու, սոցիալական պատասխանատվություն և առողջ բարոյական արժեքներ ձևավորելու համար: Որպես ԻՄՓԱՔԹ ծրագրի հիմք՝ համայնքային ծառայության ուսումնական ծրագրի մեթոդոլոգիաները ձևավորում են պայմաններ ԻՄՓԱՔԹ-ի նպատակի իրականացման համար, այն է՝ երիտասարդության հզորացում հասարակական փոփոխությունների համար:

³¹ Ստեղծարար տնտեսության ոլորտներում երիտասարդների զբաղվածության ներուժը, ԵՈՒԻ, Երևան, 2018թ.:

³² <https://www.awesomefoundation.org/hy/chapters/yerevan>

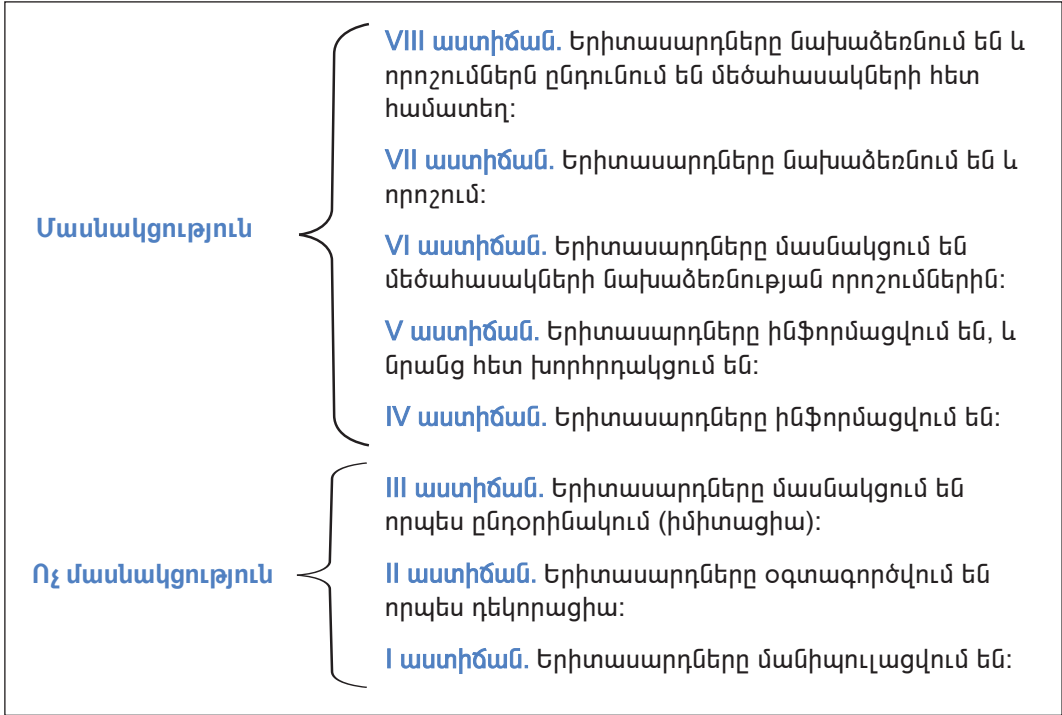
ԻՄՓՈՔԹ-ի ուսումնական ծրագրի կառուցվածքի հիմքում են չորս հիմնական բաղադրիչներ, որոնք նաև արտացոլում են հիշյալ ծրագրի հիմնական նպատակները՝

- ակտիվ քաղաքացիություն,
- աշխատունակություն,
- սոցիալական ձեռներեցություն,
- առաջնորդություն:

2019թ. սկզբին Գյումրու «Երիտասարդական նախաձեռնությունների կենտրոն» հասարակական կազմակերպությունը և ՅՈՒՆԻՍԵՖ-ի հայաստանյան գրասենյակը միավորեցին իրենց ջանքերը Հայաստանում ներդնելու ՅՈՒՆԻՍԵՖ-ի գլոբալ «UPSHIFT» դեռահասների զարգացման և զորակցման պիլոտային ծրագիրը: ՅՈՒՆԻՍԵՖ-ի «UPSHIFT Հայաստան» դեռահասների զարգացման և զորակցման պիլոտային ծրագրի նպատակն է նպաստել Հայաստանում 12-18 տարեկան դեռահասների նախաձեռնողականության և քաղաքացիական ակտիվության բարձրացմանը՝ վերջիններիս ներգրավելով իրենց համայնքների կյանքի որակի բարելավմանն ուղղված գործընթացների ոլորտ: Ծրագրի ուղղակի շահառուներն են Գյումրի և Սպիտակ քաղաքներից 12-18 տարեկան 50 պատանի: Պատանիներն ընտրվելու են տարբեր դպրոցներից, քոլեջներից, ուսումնական/կրթական/մշակութային հաստատություններից: Ծրագրի անուղղակի շահառուներն են Գյումրի և Սպիտակ քաղաքներից 12-18 տարեկան մոտ 500 դեռահաս և ուսուցիչներ, որոնք հնարավորություն կունենան մասնակցելու տարբեր հաստատություններում կազմակերպվելիք դասընթացներին և տեղեկատվական հանդիպումներին: «UPSHIFT Հայաստան» ծրագիրը ներառում է դեռահասների զարգացման, սոցիալական նորարարության և ձեռնարկատիրության առաջատար մոտեցումների տարրեր՝ նպատակ ունենալով դեռահասների մեջ զարգացնելու սոցիալական նորարարության և ձեռնարկատիրության հմտություններ: UPSHIFT-ը երիտասարդներին և դեռահասներին սովորեցնում է բացահայտել իրենց համայնքների խնդիրները, մշակել արդյունավետ լուծումներ՝ տվյալ խնդիրների լուծման և համայնքներում կյանքի որակն ավելի բարելակելու դարձնելու համար:

Չնայած նմանատիպ հնարավորություններին՝ մարզերի երիտասարդների նախաձեռնությունների իրականացման համար սակավաթիվ են հնարավորությունները: Ինչպես փաստում են խմբային քննարկումների արդյունքները, երիտասարդները, ունենալով որևէ գաղափար, միտք, ոչ միշտ են կարողանում գտնել աջակիցներ դրանց իրականացման համար: Երիտասարդական նախաձեռնությունների, մտքերի մշակման գործում աջակցում են մրցութային տարրեր կազմակերպություններ, սակայն հետագայում այն իրականացնելու համար երիտասարդները աջակից կառույցներ չեն կարողանում գտնել: Խնդիրը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ համայնքապետարանները չունեն ֆինանսավորման մեխանիզմներ նախագծերի իրականացման հարցում: Ըստ խմբային քննարկումների, երիտասարդների նախաձեռնությունների համար պահանջվող ֆինանսավորման չափերով պայմանավորված, դպրոցը ևս հաճախ չի կարողանում աջակցել երիտասարդներին: Որպես հետևանք՝ երիտասարդին մոտ գտնվող հիմնական կառույցները՝ դպրոց, մասնագիտական ուսումնական հաստատություն, համայնքապետարան, չունեն ֆինանսավորման մեխանիզմներ՝ երիտասարդների գաղափարների ու նախաձեռնությունների իրականացման համար:

Երիտասարդական նախաձեռնությունների, առհասարակ նախաձեռնողականության վրա էական էին նաև 2018թ. ապրիլ-մայիս ամիսների ընթացքում քաղաքացիական ակտիվության դրսևորումները, որտեղ մեծ էր երիտասարդների դերակատարությունը: Հասարակությունը դեռևս չի տվել վերջնական ու խորքային գնահատական այդ գործընթացներին երիտասարդների իրական դերակատարման վերաբերյալ. հանրային դիսկուրսը կիսվել է մի մասի կարծիքով, այդ գործընթացներին երիտասարդների մասնակցությունն աննախադեպ էր, մյուս մասի կարծիքով, այդ գործընթացներին օգտագործվել և կիրառվել է երիտասարդների ներուժը: Տեղին է մեջբերել երիտասարդների մասնակցության սանդուղքը, որի միջոցով հնարավոր է հասկանալ, թե որքանով է այս կամ այն գործողությունը իրական երիտասարդական մասնակցության, նախաձեռնության արդյունք³³:

Գծապատկեր 1: Երիտասարդների մասնակցության սանդուղքը

³³ Children's participation, from tokenism to citizenship, Roger A. Hart, Copyright . 1992 UNICEF International Child Development Centre Spedale degli Innocenti Florence, Italy, https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf [12.04.2019]

Ջերծ մնալով քաղաքական որևէ գնահատականից և տարընթերցումներից խուսափելու նպատակով՝ կարող ենք միայն փաստել, որ 2018թ. ապրիլ-մայիս ամիսներին տեղի ունեցած քաղաքացիական և քաղաքական գործողություններին երիտասարդների մասնակցությունը նշանակալի ազդեցություն է թողել հենց երիտասարդների նախաձեռնողականության, մասնակցության փորձառության վրա: Հետազոտությունները տարիներ շարունակ ցույց են տվել, որ երիտասարդների քաղաքական, քաղաքացիական մասնակցությունը բավականին պասիվ է, իսկ 2018թ. գարնան դեպքերը նոր փուլ բացեցին երիտասարդական մասնակցության պատմության մեջ, ինչը, իհարկե, պատշաճ, խորքային և մասնագիտական վերլուծության կարիք ունի:

Երիտասարդների մասնակցության վրա էական ազդեցություն ունի տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառման աճը, ինչը հնարավորություն է տալիս մասնակցելու հասարակական գործընթացներին՝ անկախ ժամանակային ու տարածական որոշակիությունից: Վերջին տարիների երիտասարդական ուսումնասիրությունները ևս անդրադառնում են այս հարցին՝ այժմյան երիտասարդներին անվանելով *թվային բնիկներ*³⁴: *Թվային բնիկ* արտահայտությունն ուղենշում է երիտասարդների նկարագրի նոր հորիզոններ: Երիտասարդների թվային ակտիվությունն էականորեն ազդել և շարունակում է ազդել նրանց մասնակցության վրա: Այս իմաստով պետք է նշել նաև այն բոլոր հնարավորությունները, որոնք ստեղծվել և ստեղծվում են Հայաստանի մարզերում տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտում հմտությունների ձեռքբերման համար՝ ԹՈՒՄՈ կենտրոններ, «Արմաթ» լաբորատորիաներ և այլն:

Երիտասարդական նախաձեռնությունների վրա էական է նաև կամավորության մշակույթի ազդեցությունը:

Ըստ 15-29 տարիքային խմբի երիտասարդների շրջանում 2016թ. իրականացված հարցման տվյալների՝ երիտասարդների միայն 16,9%-ն է վերջին 12 ամիսներին իրականացրել չվճարվող կամավորական աշխատանք³⁵:

Այսպիսով, ըստ երիտասարդների շրջանում իրականացված հետազոտության արդյունքների, երիտասարդության փոքր հատվածն է ընդգրկված հասարակական/կամավորական գործունեության մեջ, իսկ ընդգրկվածների մի ստվար զանգվածի համար կամավորական աշխատանք իրականացնելու շարժառիթներն առավել ռացիոնալ բնույթ ունեն (ընդգծելով զբաղված լինելու, մասնագիտական գիտելիքներ կիրառելու, նոր ընկերներ ձեռք բերելու և հնարավոր գործատուների հետ հանդիպելու ցանկությունը) և հազվադեպ են պայմանավորված այլոց օգնելու մտադրությամբ:

Երիտասարդության ոլորտի ներկայացուցիչները, երիտասարդները ևս փաստում են, որ երիտասարդների միայն մի մասն է ընդգրկված կամավորական աշխատանքներում: Ընդ որում, ակտիվ, նախաձեռնող երիտասարդներն ունեն կամավորական փորձ, իսկ երիտասարդների մի ստվար զանգված, որը պասիվ է հասարակական կյանքում, կամավորության փորձ չունի:

³⁴ Perspectives on youth, Young people in a digitalised world, Volume 4, Council of Europe, May, 2018, p.11.

³⁵ Անկախության սերունդ, Երիտասարդական ուսումնասիրություն, Ֆ. Էբերտ հիմնադրամ, 2016թ, Երևան:

Կարող ենք եզրակացնել, որ այսօր բազմաթիվ են երիտասարդների նախաձեռնությունների խրախուսման մեխանիզմները, որոնք հիմնականում ոչ հավասարաչափ են բաշխված մարզերում, բացի դրանից՝ երիտասարդներին առավել մոտ կանգնած կառույցները չունեն նախաձեռնությունների խրախուսման ներդրված մեխանիզմներ:

Երիտասարդական ոլորտի ներկայացուցիչները նշում են առօրիջ աշխատանքի կարևորությունը՝ հատկապես սոցիալական տարբեր խմբերի երիտասարդների ներգրավման տեսանկյունից: Օրինակ, երիտասարդական աշխատողները, «Երիտասարդների տուն» բաց երիտասարդական կենտրոնի մասին երիտասարդներին տեղեկացնելու, կենտրոնի աշխատանքներին ծանոթացնելու նպատակով հնարավոր շահառուների հետ իրենց ծանոթությունն սկսել են բակերից՝ նրանց հետ տարբեր խաղեր խաղալով, որի շնորհիվ ձևավորվել է վստահության մթնոլորտ: Խմբային քննարկումները ցույց տվեցին, որ նման մոտեցումներ կիրառվում են նաև երիտասարդական ոլորտի ՀԿ-ների կողմից:

Այսպիսով, քարտեզագրումը հնարավորություն տվեց բացահայտելու, որ այսօր Հայաստանում դեռևս զարգացած չէ բաց երիտասարդական աշխատանքը, սակայն վերջինիս բնորոշ տարբեր բաղադրիչներ հանդիպում են երիտասարդների և երեխաների հետ իրականացվող աշխատանքներում: Հիմնականում ԲԵԱ-ին բնութագրական կրթական և ժամանցային գործընթացներն են տարածված, իսկ անհատական աշխատանքները, արտակենտրոնային աշխատանքները, հատկապես երեխաների և երիտասարդների ներգրավման փուլում, քիչ են կիրառվում:

Հայաստանում երիտասարդական աշխատանքին հատկացվող ֆինանսական ռեսուրսները

Հասկանալու համար, թե ինչպիսին է երիտասարդական աշխատանքը Հայաստանում, անդրադառնանք նաև պետական ու միջազգային ֆինանսական միջոցներին, որոնք ապահովում են երիտասարդների հետ տարվող աշխատանքները:

Բյուջետային գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի եւ միջոցառումների անվանումները	Գումարը
Սպորտի և երիտասարդության հարցերի բնագավառում պետական քաղաքականության մշակում՝ ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ, քաղաքականության մշակում և դրա կատարման համակարգում, պետական ծրագրերի պլանավորում, մշակում, իրականացում և մոնիտորինգ (վերահսկում)	425,222.90
Երիտասարդական պետական քաղաքականությանն ուղղված ծրագրեր և միջոցառումներ. հասարակական կյանքին երիտասարդների ակտիվ մասնակցության, երիտասարդության շրջանում առողջ ապրելակերպի, հոգևոր-մշակութային, հայրենասիրական դաստիարակության խթանում, երիտասարդների զբաղվածության հնարավորություններ	304,727.40
Երիտասարդական ծրագրերի շրջանակներում թրաֆիքինգի դեմ պայքարի միջոցառումներ	9,600.00
Աջակցություն երիտասարդ ընտանիքներին. «Երիտասարդ ընտանիքներին մատչելի բնակարաններ» պետական նպատակային ծրագրի համաֆինանսավորում	663,860.00
Նախազորակոչային և զորակոչային տարիքի երիտասարդության հանրապետական ռազմամարզական խաղերի անցկացում	7,000.00

Գծապատկեր 4. ՀՀ պետական բյուջեում ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարության հատկացումները* (հազ. դրամ)

Երիտասարդներին հատկացվող պետական ֆինանսական միջոցներ են առկա նաև այլ նախարարությունների հատկացումներում:

³⁶ Անկախության սերունդ, Երիտասարդական ուսումնասիրություն, Ֆ. Էբերտ հիմնադրամ, 2016թ, Երևան:

Բյուջետային գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի եւ միջոցառումների անվանումները	Գումարը
Սոցիալական հոգածության ցերեկային կենտրոնների երեխաներին սոցիալական ծառայությունների տրամադրում	237,995.7
Երեխաների գիշերօթիկ խնամքի ծառայություններ	505,105.6
Երեխաների խնամքի ցերեկային կենտրոնների կողմից կյանքի դժվար իրավիճակում հայտնված երեխաների սոցիալական հոգածության ծառայություններ	74,667.30
Երեխաների ու ընտանիքների աջակցության տրամադրման ծառայություններ	303,590.20
Կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված և հաշմանդամություն ունեցող երեխաներին տրամադրվող սոցիալական հոգածության ծառայություններ	4,444.50
Համայնքային ծառայություններ կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված և հաշմանդամություն ունեցող երեխաների համար	4,888.90
Համայնքային ծառայություններ հաշմանդամություն ունեցող երեխաների համար	7,111.20
Մասնագիտական կողմնորոշման, համակարգի մեթոդաբանության ապահովման և կադրերի վերապատրաստման ծառայություններ	24,055.60

Գծապատկեր 5. ԳՅ պետական բյուջեում ԳՅ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության հատկացումները³⁷ (հազ. դրամ)

³⁷ ԳՅ Օրենքը ԳՅ 2019թ. պետական բյուջեի մասին, ընդունված 2018թ. նոյեմբերի 22, էջ 125:

Երիտասարդներին ուղղված ֆինանսական միջոցների առկայությունը կարելի է ուսումնասիրել նաև ՀՀ բյուջեում ԿԳՆ հատկացվող տողերում: Այսպես՝

Ծախսային հոդվածը	Գումարը
Նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթություն	11,685,448.70
Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ծրագիր	10,351,017.00
Կրթության և գիտության բնագավառի պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիթորինգ	887,718.50
Հանրակրթության ծրագիր	87,259,771.00
Արտադպրոցական դաստիարակության ծրագիր	4,132,285.00
Ապահով դպրոց	1,170,125.70
Կրթության որակի ապահովում	9,897,726.30
Հանընդհանուր ներառական կրթության համակարգի ներդրում	1,590,482.50

Գծապատկեր 6. ՀՀ պետական բյուջեում ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության հատկացումները³⁸ (հազ. դրամ)

Ընդ որում, երիտասարդական աշխատանքի իրականացման տեսանկյունից արտադպրոցական դաստիարակության ծրագրի համար հատկացվող գումարը՝ 4,132,285.00 ընդհանուր թվով, բաշխված է հետևյալ կերպ՝

Ծախսային հոդվածը	Գումարը
Արտադպրոցական դաստիարակություն	2,861,760.40
Մանկապատանեկան մարզական խաղերի անցկացում	9,300.00
Դպրոցականների հանրապետական սպարտակիադայի անցկացում	32,550.00
Դպրոցականների ամառային հանգստի կազմակերպում	480,624.00
Արտադպրոցական դաստիարակություն ՀԿ-ների կողմից	626,311.00
Մարզիչ-մանկավարժների վերապատրաստում	7,244.00
«Հակոբ Կոջոյան» կրթահամալիրում արտադպրոցական դաստիարակության կազմակերպում	7,547.80
Դպրոցական գրադարանային ֆոնդի համալրում	44,352.00
Ուսումնամարզական գործընթացների իրականացում մարզադպրոցներում	62,595.80
Ընդամենը	4,132,285.00

Գծապատկեր 7. Արտադպրոցական դաստիարակության ծրագրին ուղղվող պետական միջոցները՝ ըստ հիմնական ուղղությունների (հազ. դրամ)

³⁸ ՀՀ Օրենքը ՀՀ 2019թ. պետական բյուջեի մասին, ընդունված 2018թ. նոյեմբերի 22, էջ 157:

Ինչպես տեսնում ենք վերոնշյալ գծապատկերներից, Հայաստանում առկա են բավարար ֆինանսական միջոցներ՝ երիտասարդներին ուղղված աշխատանքներ կատարելու նպատակով՝ հիմնված նրանց կարիքների վրա: Հավելված 1-ում ներկայացված երիտասարդական տան օրինակով կարող ենք համեմատել համայնքահեն երիտասարդական կենտրոն ունենալու համար անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցները պետական միջոցների հետ: Այսպես, եթե Հայաստանում գործող ցերեկային 5 կենտրոնի համար, որտեղ ընդգրկված երեխաների ընդհանուր թիվը 570 է³⁹, պետական միջոցներից հատկացվում է 237.995.700 ՀՀ դրամ, ապա երիտասարդների տանը մեկ տարի 600 երիտասարդի ծառայությունների մատուցման համար անհրաժեշտ է շուրջ 44, 6 եվրոյին համարժեք ՀՀ դրամ (մեկ երեխայի/երիտասարդի հաշվով), ներառյալ նաև կամավորական աշխատանքին և տարածքին առնչվող ընթացիկ ներդրումների գումարը, որից միայն 30,70 եվրոն է, որ իրական գումար է՝ առանց օգուտների: Այսինքն՝ 600 շահառուի հաշվարկով նման կենտրոնի գործառնության համար անհրաժեշտ է շուրջ 10 մլն ՀՀ դրամ, որը ցերեկային կենտրոններին հատկացվող ֆինանսական միջոցներից մի քանի անգամ ավելի պակաս գումար է: Իհարկե, պետք է հաշվի առնել, որ ցերեկային խնամքի ծառայություններում ներառված է նաև սննդի համար հատկացվող գումարը, սակայն երիտասարդական կենտրոնն իր հերթին մատուցում է երեխաների, երիտասարդների կարիքների վրա հիմնված անհատական ծառայություններ: Հետևաբար, նման հաշվարկներն առավել հիմնավորված տնտեսագիտական վերլուծության պետք է ենթարկել:

Համայնքներում երիտասարդական աշխատանքը ՀԿ-ներին պատվիրակելու հնարավորությունների մասին կարող ենք խոսել՝ ներկայացնելով նաև մարզպետարանների և համայնքապետարանների բյուջեները: Համայնքներն ունեն շահույթ չհետապնդող կազմակերպություններին բյուջետային աջակցության հատկացումներ: Գյումրի քաղաքի օրինակով, կարող ենք նշել, որ խոսքը 18 մլն ՀՀ դրամի մասին է: Վանաձոր քաղաքի համայնքային բյուջեում առկա է 3 մլն ՀՀ դրամ երիտասարդական ծրագրերի իրականացման, 5 մլն ՀՀ դրամ՝ քաղաքական կուսակցությունների, ՀԿ-ների, արհմիությունների համար, ինչպես նաև 22 մլն ՀՀ դրամ՝ հանգստի, մշակույթի և կրոնի համար⁴⁰: Այսինքն՝ համայնքում երիտասարդական կենտրոնի ծախսերը կարող են ապահովվել բյուջետային այս տողի միջոցներով:

Երիտասարդության ոլորտում ակտիվ դերակատարություն ունեն նաև միջազգային դոնոր կազմակերպությունները՝ թե՛ ուղղակի ծրագրեր իրականացնելու ձևաչափով, թե՛ երիտասարդական ՀԿ-ներին դրամաշնորհներ տրամադրելով: Չկա դեռևս որևէ քարտեզագրում, թե վերջին տարիներին որքան ֆինանսական միջոցներ են տրամադրվել երիտասարդների ուղղությամբ Հայաստանում դոնոր կազմակերպությունների կողմից⁴¹:

Վերջին տարիներին ԵՄ-ը Հայաստանում հանդես է գալիս որպես երիտասարդական ոլորտի հիմնական դոնորներից մեկը: Առհասարակ, Եվրամիության համար երիտասարդական քաղաքականությունը կարևոր ռազմավարական ուղղություն է: ԵՄ-ը երիտասարդական ոլորտում աշխատում և աջակցում է հետևյալ ուղղություններին՝

³⁹ http://www.mlsa.am/?page_id=4384

⁴⁰ http://vanadzor.am/hamaynqi_byuge/ [12.04.2019?]

⁴¹ Եվրամիության կողմից նման նախաձեռնությունը՝ քարտեզագրել 2014-2019 թթ. երիտասարդական ծրագրերը, դեռևս ընթացքի մեջ է (ծանոթագրությունը՝ հեղինակի):

1. զբաղվածություն,
2. սոցիալական ներառում,
3. մասնակցություն,
4. կրթություն և վերապատրաստումներ,
5. առողջություն և բարեկեցություն,
6. կամավորական գործունեություն,
7. երիտասարդություն և աշխարհ,
8. ստեղծարարություն և մշակույթ⁴²:

Երիտասարդությունը ԵՄ ֆինանսավորման կարևոր ուղղություններից մեկն է 2014-2020 թթ.: Եվրոպական հանձնաժողովը 2016թ. մշակեց և գործարկեց “EU4Youth programme” ծրագիրը Արևելյան գործընկերության երկրների համար, որի ֆինանսական հատկացումը ԵՄ կողմից կազմում է 26 մլն եվրո⁴³:

EU4Youth ծրագրի նպատակներն են՝

- բարձրացնել երիտասարդության մասնակցությունը և զբաղվածությունը հասարակության ու տնտեսության մեջ,
- աջակցել երիտասարդներին՝ դառնալու ակտիվ քաղաքացիներ ու ձեռնարկատերեր, և զարգացնել նրանց հմտությունները,
- հնարավորություն տալ երիտասարդական կազմակերպություններին մասնակցելու քաղաքական երկխոսություններին և համագործակցել պետական ու մասնավոր կառույցների հետ,
- աջակցել սահմանափակ կարողություններ ունեցող երիտասարդներին ու կանանց:

EU4Youth ծրագրի շրջանակներում որպես ուղղություն՝ երիտասարդական նախաձեռնություններին աջակցությունն է, ինչը կարևոր տեղ ունի ԲԵԱ-ում:

Չնայած երիտասարդական ՅԿ-ներին տրամադրվող առկա ֆինանսավորման հնարավորություններին՝ պետական և միջազգային աղբյուրներից, այդ ՅԿ-ները բավականին խոցելի են ֆինանսական կայունության տեսանկյունից:

⁴² Mapping youth transitions to work in the eastern partnership countries, Armenia, ETF, 2018.

⁴³ https://eeas.europa.eu/delegations/armenia/41675/eu-launches-new-projects-under-eu4youth-grant-scheme-armenia_en [10.04.2019?]

Եզրակացություն

Ուսումնասիրությունը հնարավորություն է տալիս կատարելու մի շարք եզրահանգումներ Հայաստանում ԲԵԱ-ում առկա վիճակի և զարգացման նախադրյալների վերաբերյալ, ընդ որում եզրահանգումները հիմնված են տարբեր մեթոդներով և տարբեր աղբյուրներից ստացված տեղեկատվության վրա:

Երիտասարդների արդի խնդիրները և երիտասարդական աշխատանքի առկա վիճակը

- Երիտասարդները որպես առաջնային խնդիր նշում են զբաղվածությունը, ժամանցի հնարավորությունների պակասը, ինքնադրսևորման, ազատ տարածքների, ստեղծարարության խրախուսման, մասնագիտական կողմնորոշման և զարգացման հարթակների բացակայությունը: Երիտասարդների կողմից մատնանշվում են հաղորդակցության միջոցների (տրանսպորտային, տեղեկատվական) պակասը:
- Երիտասարդական ոլորտը չի ընկալվում որպես կարևոր ու գերակա ուղղություն, ինչը, ըստ երիտասարդական ոլորտի աշխատողների, դրսևորվեց ՀՀ ՍԵՀՆ օպտիմալացմամբ:
- Երիտասարդների հետ աշխատանքը համակարգման, կարգավորման կարիք ունի՝ ընդհանուր կանոններ, սկզբունքներ, աջակցության շրջանակներ սահմանելու առումով:
- Տեղական մակարդակում երիտասարդների հարցերին առնչվող զարգացած ինստիտուտներ չեն գործում. համայնքապետարաններում չկան երիտասարդական աշխատողներ և երիտասարդության հարցերում մասնագիտացած պատասխանատուներ, համայնքապետարաններին կից երիտասարդական խորհուրդներ չկան, կան եթե կան, պասիվ գործունեություն են ծավալում, ուսումնական հաստատություններում տարվող աշխատանքները հաճախ չեն հիմնվում երիտասարդական աշխատանքի սկզբունքների վրա:
- Երեխաների և երիտասարդների հետ աշխատանք իրականացնող հիմնական կազմակերպությունները Հայաստանի մարզերում շարունակում են մնալ ՀԿ-ները, ինչպես նաև արվեստի ու սպորտի դպրոցները, որոշ դեպքերում նաև կրոնական կազմակերպություններին կից գործող երիտասարդական կառույցները:
- Ակտիվ գործող կառույցները երեխաների ու երիտասարդների համար հիմնականում առաջարկում են հետևյալ կարճաժամկետ և միջնաժամկետ հնարավորությունները՝ դասընթացներ, ակումբներ, մեկանգամյա միջոցառումներ, մրցույթներ, արշավներ, ճամբարներ, ժամանցային տարբեր միջոցառումներ:
- Կրթական ու ժամանցային հնարավորությունների վերաբերյալ երիտասարդները հիմնականում տեղեկանում են համացանցից ու ընկերներից:
- Մարզերում երիտասարդների նախաձեռնությունների խրախուսման համար սահմանափակ հնարավորություններ են գործում:

- Սոցիալապես խոցելի ընտանիքների երեխաները խոցելի են նաև ժամանցային հնարավորություններից օգտվելու, ենթակառուցվածքների պակասի ու տեղեկացվածության առումով:
- Երիտասարդների տուն բաց երիտասարդական կենտրոն հաճախած երեխաները, նրանց ծնողները և ուսուցիչները նշել են երեխաների վրա կենտրոնի դրական ազդեցությունների մասին՝ հաղորդակցության, ինքնաճանաչման հմտությունների ձեռքբերում, ինքնավստահություն, փորձ ձեռք բերելու հնարավորություն:
- Կենտրոնի շահառուները, ինչպես նաև ծնողները և ուսուցիչները նշում են, որ կարևոր է կենտրոնի գործունեության շարունակականությունը, քանի որ երեխաները և երիտասարդները հաճույքով են հաճախում կենտրոն, զգալի են նրանց մեջ դրական փոփոխությունները:
- Ուսումնասիրության մասնակցած մյուս համայնքների երիտասարդները, ինչպես նաև երիտասարդների հետ աշխատող մասնագետներն ընդգծեցին երիտասարդական տան նման կենտրոնի ամկայության կարևորությունն ու անհրաժեշտությունը իրենց համայնքներում:

Առաջարկություններ

Ուսումնասիրության արդյունքների և հիմնական եզրակացությունների հիման վրա կմշակվեն առաջարկություններ Հայաստանում բաց երիտասարդական աշխատանքի զարգացման համար:

- Իրականացնել երեխաներին ու երիտասարդներին ուղղված աշխատանքների ազդեցության համապարփակ և խորքային գնահատում:
- Երիտասարդների հետ տարվող աշխատանքներում ավանդական մոտեցումներին զուգահեռ կիրառել նորարար մոտեցումներ:
- Կրթական ծրագրերին զուգահեռ կարևորել և թիրախավորել ժամանցային միջոցառումները:
- Երիտասարդական աշխատանքում կիրառվող մոտեցումները պարբերաբար գնահատման, վերլուծության և զարգացման կարիք ունեն, ինչին ուղղված կարիք կա ստեղծելու երիտասարդական աշխատողների փոխաջակցման հարթակներ՝ երիտասարդական աշխատողների ասոցիացիայի նախատիպով:
- Մարզերում կարիք կա ստեղծելու, գործարկելու երիտասարդական կենտրոններ, որտեղ երիտասարդներին հնարավորություն կտրվի ազատ ստեղծագործելու, իրենց գաղափարները կյանքի կոչելու համար ստանալ աջակցություն:
- Երիտասարդական կենտրոնների հիմնադրման գործընթացն իրականացնել առավելագույնս բաց, թափանցիկ ու մասնակցային՝ համախմբելով պետական, համայնքային ողջ ներուժը՝ մարդկային, նյութական և ֆինանսական:

Ուսումնասիրությունը իրականացվել է մասնակցային սկզբունքով, հետևաբար երիտասարդական կենտրոնների հիմնադրման վերաբերյալ առաջարկությունները ներկայացնենք՝ ըստ երիտասարդների կարծիքների:

Ապագա երիտասարդական կենտրոնների **գործառույթների շրջանակը**՝ ըստ քարտեզագրման արդյունքների՝

- ◆ մասնագիտական կողմնորոշում,
- ◆ անվճար տարածք՝ 7/24 ռեժիմով,
- ◆ ժամանցային հնարավորություններ՝ ստեղծագործական, երաժշտական, սպորտային խմբակներ,
- ◆ ոչ ֆորմալ կրթական հնարավորություններ, քննարկումներ,
- ◆ հայոց լեզվի, օտար լեզուների, համակարգչային հմտությունների դասընթացներ,

- ◆ խաղերի, միջոցառումների անցկացում,
- ◆ խորհրդատվություն, աջակցություն երիտասարդ մասնագետների կողմից, ընդ որում և՛ արական, և՛ իգական սեռի,
- ◆ ինքնասպասարկմամբ սնվելու հնարավորություն,
- ◆ Կենտրոնն ունենա հստակ մշակված ընթացակարգեր, օրակարգ, կանոնները գործեն բոլորի համար հավասար:

Ապագա երիտասարդական կենտրոնների **ենթակառուցվածքը**

- ◆ Շենքը լինի երիտասարդներին հասանելի, հանգիստ, անաղմուկ վայրում:
- ◆ Արտաքին տեսքը լինի տարբերվող, գունավոր, գրավիչ, ժամանակակից, երիտասարդների բնորոշմամբ՝ «Լոֆտոտ տարածք»:
- ◆ Սենյակները լինեն թեմատիկ՝ իրենց բնորոշ գույքով, գույներով, ներսի պատերը՝ լվացվող, որպեսզի հնարավոր լինի գրելուց հետո մաքրել:
- ◆ Լինեն դասընթացների սրահ ու հանգստի սենյակ, խաղասենյակ, համակարգչային, ռոբոտաշինության սենյակ, ընթերցարան, պարասրահ, երաժշտություն լսելու, ֆիլմ դիտելու սենյակներ, նկարչական սենյակ, ֆիլմի նկարահանման սենյակ, սպորտդահլիճ (ֆուտբոլի, բասկետբոլի դահլիճ), հեծանվային վազբուլդի, հրաձգարան:
- ◆ Կենտրոնն ունենա ինքնասպասարկմամբ խոհանոց, լողանալու հնարավորություն:
- ◆ Ունենա բակային խաղերի հատված, ֆուտբոլի, վոլեյբոլի դաշտ:
- ◆ Կենտրոնն ապահովված լինի համացանցով, նոր տեխնոլոգիաներով, թարմացվող գրադարանով, երաժշտական գործիքներով, աստղադիտակով, գրենական պարագաներով, նյութերով, խաղերով:
- ◆ Սենյակներում աթոռների փոխարեն այլ բաներ լինեն, կամ գետնին նստելու հնարավորություն լինի:

Իհարկե, հետագայում երիտասարդական կենտրոնների հիմնադրման գործընթացը պետք է սկսի այս կենտրոնների տեսլականի շուրջ ծավալվող մասնագիտական ու մասնակցային քննարկմամբ, որտեղ վերոնշյալ դրույթները կվերանայվեն ըստ մասնագիտական և հիմնավորված գնահատականների:

Այսպիսով, քարտեզագործումը հնարավորություն տվեց բացահայտելու Հայաստանում երիտասարդական աշխատանքի արդի մոտեցումները, կիրառվող հիմնական գործիքակազմը, ինչպես նաև վեր հանելու երիտասարդների խնդիրներն ու կարիքները, որոնց թիրախավորմանն ուղղված առաջարկություններ ևս ներկայացվել են:

Օգտագործված գրականության եւ փաստաթղթերի ցանկ

1. Անկախության սերունդ, Երիտասարդական ուսումնասիրություն, Ֆ. Էբերտ հիմնադրամ, Երևան, 2016թ.:
2. Երեխայի իրավունքների իրավիճակի վերլուծություն. Հայաստան, Սեյվ դը Չիլդրեն, Երևան, 2015թ.:
3. Երիտասարդական աշխատանք և երիտասարդական աշխատողի վերաբերյալ հետազոտություն, ԵՈՒԻ, Երևան, 2015թ.:
4. Երիտասարդական կազմակերպությունների քարտեզագրում և պետության կողմից ֆինանսավորվող երիտասարդական դրամաշնորհային ծրագրերի արդյունավետության գնահատում, ԵՈՒԻ, Երևան, 2014թ.:
5. Երիտասարդական աշխատանքը Հայաստանում. մարտահրավերներ և հնարավորություններ, Երիտասարդական աշխատանքի միջազգային փորձի ուսումնասիրություն, ավարտական զեկուլյց, վերլուծություններ և առաջարկություններ, Երևան, 2015թ.:
6. Homo Ludens, Յ. Հայզինգա, Երևան, 2007թ.:
7. A history of youth work in Armenia, by Areg Tadevosyan and Howard Williamson, 2011
8. Greig A., Mackay T., and Taylor J. (2013), Doing research with children, a practical guide 3rd edition, Sage publications Ltd, Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC.
9. Perspectives on youth, Young people in a digitalised world, Volume 4, Council of Europe, May, 2018.
10. Key Concepts in Youth Studies, M. Cieslik and D. Simpson, Sage publications, 2013, p. 61.
11. The Socio-economic Scope of Youth Work in Europe. Study commissioned by the partnership between the European Commission and the Council of Europe in the field of Youth and conducted by the Institute for Social Work and Social Education.
12. Working with young people: the value of youth work in the European Union, Prepared by Allison Dunne, Daniela Ulicna, Ilona Murphy, Maria Golubeva, Checked by Daniela Ulicna, Margaret James, Edited by European Commission, February 2014.

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ

Հավելված 1.

Գյումրու «Երիտասարդական նախաձեռնությունների կենտրոն» ՀԿ-ի «Երիտասարդների տուն» բաց երիտասարդական կենտրոն

I. Կենտրոնի մասին

«Երիտասարդների տուն» բաց երիտասարդական կենտրոնը բաց երիտասարդական աշխատանքի մեթոդաբանությամբ և սկզբունքներով աշխատող առաջին երիտասարդական կենտրոնն է Հայաստանում:

Կենտրոնը Գյումրիում 13-ից 18 տարեկան երիտասարդներին առաջարկում է ծառայություններ, որոնք միտված են բարձրացնելու երիտասարդների ինքնագնահատականը, նպաստելու նրանց ինքնակայացմանը, կյանքի հմտությունների և աշխատանքային մրցունակության կարողունակությունների ուսուցմանն ու հմտությունների զարգացմանը:

Կենտրոնը՝ որպես հարթակ, ծառայում է նաև թեմատիկ քննարկումների, սեմինարների, դասընթացների, որոնք ուղղված են երիտասարդների հետ աշխատող մասնագետների և ոլորտով հետաքրքրվող անձանց կարողությունների զարգացմանը:

«Երիտասարդների տուն» բաց երիտասարդական կենտրոնը գործարկվելու է «Բաց երիտասարդական աշխատանք. Գյումրիում երիտասարդների հզորացում» ծրագրի շրջանակներում, որը համաֆինանսավորվում է Եվրոպական միության կողմից և իրականացվում է ԵՄ կողմից ֆինանսավորվող «Աջակցություն ՀՀ քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների կարողությունների հզորացմանը» ծրագրի փոքր դրամաշնորհային նախագծի շրջանակներում, Գյումրու «Երիտասարդական նախաձեռնությունների կենտրոն» ՀԿ-ի և «Հետազոտական ռեսուրսների կովկասյան կենտրոն - Հայաստան» հիմնադրամ կոնսորցիումի կողմից: Ծրագրի իրականացմանն աջակցում է նաև Գյումրու համայնքապետարանը, որը կենտրոնի համար անհատույց տարածք է տրամադրել տասը տարի ժամկետով: Կենտրոնի առաջին տարվա աշխատանքը համաֆինանսավորվում է նաև առցանց և առձեռն նվիրատվություն կատարած մոտ 50 անհատների ու կազմակերպությունների կողմից:

Կենտրոնը համագործակցում է քաղաքացիական հասարակության կառույցների, ուսումնական հաստատությունների, երեխաների խնամքի կենտրոնների, սոցիալական ծառայությունների, ոստիկանության, տեղական ինքնակառավարման և պետական մարմինների, լրատվամիջոցների ու մասնավոր սեկտորի հետ:

II. Կենտրոնի շահառուներ

Կենտրոնի առաջնային շահառուներ են 13-18 տարեկան երիտասարդները, անկախ ազգությունից, ռասայից, սեռից, լեզվից, դավանանքից, ֆիզիկական կարողություններից, սոցիալական ծագումից, գույքային կամ այլ դրույթունից: Նախատեսվում է կենտրոնը հարմարեցնել հենաշարժողական խնդիրներ ունեցող երիտասարդներին:

Կենտրոնն այցելող մինչև 16 տարեկան անչափահասների համար սահմանված է հատուկ աշխատանքային կանոնակարգ, որի համաձայն՝ երիտասարդի հետագա մուտքը պայմանավորված է խնամակալի համաձայնությամբ: Կենտրոնն տարեկան հաճախելու են մոտ 600 երիտասարդներ, որոնք կազմում են Գյումրիում այդ տարիքային խմբի 6%-ը: Կենտրոնն օրական հաճախում է միջինը 30 շահառու:

Կենտրոնի երկրորդային շահառուներ են երիտասարդների հետ կամ երիտասարդական ոլորտում աշխատող մասնագետները, ներառյալ երիտասարդական հասարակական կազմակերպությունների աշխատակիցները, ավագ դպրոցի ուսուցիչները, վարչական աշխատակազմը, սոցիալական աշխատողներն ու հոգեբանները, ոլորտային հետազոտողները, կամավորները, իրավապահ մարմինների, բժշկական հաստատությունների և այլ հարակից ոլորտների աշխատակիցները:

III. Կենտրոնի կողմից իրականացվող գործառնություններ

Կենտրոնն իրականացնում է երկու հիմնական գործառնություն՝

1. երիտասարդական աշխատանքի ծառայություններ՝ հիմնված բաց երիտասարդական աշխատանքի սկզբունքների ու մեթոդաբանության վրա,
2. մասնագիտական կարողությունների զարգացում երիտասարդների հետ կամ երիտասարդական ոլորտում աշխատող անձանց համար:

Կենտրոնը բաց է յուրաքանչյուր շաբաթ՝ երեքշաբթիից շաբաթ օրերին,

երիտասարդների համար՝ 14:00-17:30 (շաբաթ օրերին՝ սկսած 13:00-ից)՝ խոչընդոտ չհանդիսանալով նրանց հիմնական կրթական գործընթացներին: Տվյալ ժամերին երիտասարդները կարող են ազատ ելումուտ ունենալ կենտրոն, առանց որևէ ժամային սահմանափակման կամ պարտավորության,

այցելուների համար (ծնողներ, համագործակից կառույցների ներկայացուցիչներ և այլ շահագրգիռ անձինք)՝ 09:30-18:00,

մասնագիտական կարողությունների զարգացման համար՝ 09:30-14:00, ինչպես նաև կենտրոնի ոչ աշխատանքային օրերի ընթացքում:

Կենտրոնի համար մշակված է հատուկ կանոնակարգ, որի համաձայն՝ իրականացվում են կենտրոնն հաճախող երիտասարդների տվյալների հավաքագրում և տվյալների գաղտնիության ապահովում: Տվյալներն օգտագործվում են միայն կենտրոնի գործունեության շրջանակներում:

1. Երիտասարդական աշխատանքի ծառայություններ

Կենտրոնում տրամադրվող երիտասարդական աշխատանքի ծառայությունները դասակարգվում են ըստ հետևյալ տեսակների.

1.1 Ինքնակազմակերպվող, ժամանցային եւ կրթական գործընթացներ

- Պատանեկան գրադարանից ազատ օգտվելու հնարավորություն (Հավելված 6),
- Ժամանցային և զարգացնող խաղեր՝ սեղանի ու համակարգչային խաղեր, կարճատև, բակային խաղեր, որոնք նպաստում են թիմային աշխատանքին, փոխհամագործակցությանն ու մտքի ճկունությանը,
- ինքնուրույն դասապատրաստումներ՝ օգտագործելով կենտրոնի տարածքն ու ռեսուրսները,
- խոհանոցից օգտվելու հնարավորություն:

1.2 Պարբերական բնույթ կրող կրթական գործընթացներ

- Համակարգչային բազային գիտելիքների ակունք՝ շաբաթական երկու անգամ, մեկ ժամ տևողությամբ. անցկացվում են ԵԿԾ և տեղական կամավորների կողմից:
- Երաժշտական ակունք՝ շաբաթական երկու անգամ, մեկ ժամ տևողությամբ. անցկացվում են ԱՄՆ Խաղաղության կորպուս Հայաստանի կամավորի կողմից:
- Անգլերեն լեզվի ակունք սկսնակների և միջին մակարդակների համար՝ յուրաքանչյուրը շաբաթական երկու անգամ, մեկ ժամ տևողությամբ. անցկացվում են ԵԿԾ և տեղական կամավորների կողմից:
- Ռուսաց լեզվի ակունք՝ շաբաթական երկու անգամ, մեկ ժամ տևողությամբ:
- Աղջիկների առաջնորդության և հեծանվավարության ակունք. անցկացվում են մայիսից սեպտեմբեր ամիսներին՝ շաբաթական երկու անգամ:
- Ֆիլմի դիտումներ. կազմակերպվում և անցկացվում են շաբաթական մեկ անգամ երիտասարդական աշխատողի կողմից:

Կենտրոնում կազմակերպվող ակունքների ցանկը պարբերաբար փոփոխվում է:

1.3 Մեկանգամյա բնույթ ունեցող կրթական եւ ժամանցային գործընթացներ

- Աշխատարաններ՝ ոչ ֆորմալ կրթական մեթոդներով, մեկուկես ժամ տևողությամբ թեմատիկ համդիպում-քննարկումներ, որոնք անցկացվում են երիտասարդական աշխատողների, փորձնակների և տարբեր կամավորների կողմից:

- Թեմատիկ շաբաթներ. ամբողջ շաբաթը նվիրվում է որոշակի թեմայի՝ ներառելով ֆիլմի դիտումներ, աշխատարաններ, թեմայի ամփոփիչ խաղեր (օրինակը տես Հավելված 7):
- Ուսումնական այցեր. երիտասարդների համար կազմակերպվում են ուսումնաճանաչողական այցեր գործընկեր կառույցներ՝ նպատակ ունենալով նպաստել նրանց հետագա ներգրավվածությանը տարբեր կառույցներ:
- Մասնակցություն տարբեր միջոցառումների. կենտրոնի երիտասարդներն ակտիվ մասնակցություն ու ներգրավվածություն են ունենում հանրային և կենտրոնի կողմից կազմակերպվող միջոցառումներին ու նախապատրաստական աշխատանքներին:

1.4 Երիտասարդների նախաձեռնողության խթանում

- Կամավորական աշխատանքի հնարավորություն. կենտրոնի երիտասարդները հնարավորություն ունեն որպես կամավոր ընդգրկվելու տարբեր գործընթացներում՝ և՛ կենտրոնի կողմից կազմակերպվող, և՛ կենտրոնից դուրս՝ գործընկեր կառույցներում:
- Անհատական և խմբային նախաձեռնությունների աջակցություն. երիտասարդական աշխատողների ուղղորդմամբ երիտասարդները իրականացրել են տարաբնույթ միջոցառումներ:
- Համայնքային նախաձեռնությունների մասնակցություն և իրականացում. կարևորելով երիտասարդների ակտիվ մասնակցությունը՝ աջակցել համայնքային խնդիրների լուծմանը և իրականացնել ծրագրեր ու միջոցառումներ:

1.5 Անհատական երիտասարդական աշխատանք

- Անհատական հանդիպումներ անցկացնել երիտասարդների կարիքների բացահայտման ու առաջընթացի գնահատման համար:
- Անձնական և մասնագիտական խորհրդատվություն. երիտասարդների հետ պարբերաբար կազմակերպել անհատական հանդիպումներ՝ հասկանալու առկա խնդիրները և համատեղ լուծումներ գտնելու, ինչպես նաև կազմակերպել հանդիպումներ մասնագիտության կողմնորոշման նպատակով:
- Աջակցություն միջանձնային հարաբերությունների ձևավորմանը և կոնֆլիկտների հարթահարմանը՝ կարևորելով միմյանց նկատմամբ հարգանքի ու փոխօգնության գաղափարը, պարբերաբար կազմակերպել հանդիպում-քննարկումներ կենտրոնի երիտասարդների հետ:

1.6 Աշխատանք կենտրոնի տարածքից դուրս

- Աուֆրիչ աշխատանք. կենտրոնի հարակից թաղերում երիտասարդական աշխատողների կողմից պարբերաբար կազմակերպվում և իրականացվում են այցեր, հանդիպումներ երիտասարդների հետ՝ կենտրոն ներգրավելու նպատակով:
- Թաղային երիտասարդական աշխատանք. այցելություն հարակից թաղեր և տեղում երիտասարդական աշխատանքի կազմակերպում:
- Շարժական երիտասարդական աշխատանք. նախատեսվում է երիտասարդական աշխատողների կողմից սեփական ռեսուրսների (տեխնիկական միջոցներ, սեղանի և բակային խաղեր) միջոցով իրականացնել երիտասարդական աշխատանք տարբեր համայնքներում:

Աշխատանքային օրվա ընթացքում կենտրոնում մշտապես ներկա են երիտասարդական երկու աշխատող: Նրանք երիտասարդներին ծանոթացնում են կենտրոնում առկա ծառայություններին և դրանցից օգտվելու կարգին, ուղղորդում են նրանց և ապահովում թվարկված ծառայությունների որակյալ տրամադրումը:

2. Մասնագիտական կարողությունների զարգացում

2.1 Կարողությունների եւ հմտությունների զարգացում

Կենտրոնն առաջարկում է կարողությունների և հմտությունների զարգացման հնարավորություններ թե՛ երիտասարդական աշխատողների, երիտասարդական ծրագրերի համակարգողների, ուսուցիչների, հոգեբանների, կամավորների, թե՛ ուղրտով հետաքրքրվողների համար՝ կազմակերպելով աշխատարաններ, դասընթացներ, ճանաչողական այցերի շարք: Կենտրոնում կազմակերպվող դասընթացների թեմատիկ շրջանակը կարող է փոխվել՝ կենտրոնի հնարավորություններով ու կարիքներով պայմանավորված:

2.2 Մասնագիտական գրադարան

Կենտրոնը հնարավորություն է տալիս երիտասարդական ուղրտով հետաքրքրվող անձանց օգտվելու ԵՏ մասնագիտական գրադարանի գրքերից, որոնք հավաքագրվել են գործընկեր կառույցների նվիրատվությունների շնորհիվ: Գրադարանը բազմալեզու է (Հավելված 6):

2.3 Մասնագիտական փորձաշրջանի հնարավորություն

Սոցիալական աշխատողները, ոչ ֆորմալ կրթության դասընթացավարները, ուսուցիչները և գրասենյակային աշխատողները ԵՏ-ը կարող են գործնականում կիրառել և հարստացնել իրենց տեսական գիտելիքները՝ կազմակերպելով մի շարք միջոցառումներ, կրթական ծրագրեր, աշխատարաններ երիտասարդների համար, ինչպես նաև իրականացնել գրասենյակային աշխատանք:

2.4 Տարածքի ու ռեսուրսների տրամադրում

Կենտրոնի տարածքն ու ռեսուրսները կարող են տրամադրվել այլ անձանց և կազմակերպությունների՝ մասնագիտական դասընթացներ ու հանդիպումներ անցկացնելու համար: Հյուրընկալվող կառույցի ու անձանց կարողությունների զարգացման միջոցառումները պետք է համահունչ լինեն կենտրոնի գործունեության նպատակներին ու սկզբունքներին (Հավելված 8): Կենտրոնի տարածքն ու ռեսուրսները կարող են տրամադրվել ինչպես անվճար, այնպես էլ վճարովի հիմունքներով, որի համար Գյումրու «Երիտասարդական նախաձեռնությունների կենտրոն»-ի կողմից մշակվելու է Երիտասարդների տանը տրամադրվող վճարովի ծառայությունների ցանկ:

IV. Կենտրոնի ռեսուրսները

1. Մարդկային ռեսուրսներ

Կենտրոնի կանոնավոր գործունեությունն իրականացնելու համար առաջնային է արհեստավարժ և նվիրված աշխատակազմի առկայությունը: Կենտրոնի աշխատակազմը կառելի է բաժանել հետևյալ ենթախմբերի՝

- վարչական (ադմինիստրատիվ) աշխատակազմ (կենտրոնի համակարգող, վարչական աշխատակից),
- երիտասարդական աշխատողներ,
- կամավորներ,
- փորձնակներ:

Կենտրոնի ողջ անձնակազմը՝ ներառյալ կամավորներն ու փորձնակները, պետք է իրազեկ լինի երիտասարդական աշխատանքի սկզբունքներին, տեսակներին, ինչպես նաև հետևի մասնագիտական վարքագծի կանոններին:

Կենտրոնի աշխատակազմի հետագա պլանավորման համար առաջարկվում է ներգրավել տնտեսուհու և տնտեսվար-այգեպանի, որի գործառնություններն առաջմ իրականացնում է կենտրոնի աշխատակազմը:

2. Նյութատեխնիկական ռեսուրսներ

Կենտրոնի շինության 93քառ.մ և բակի 310քառ.մ ընդհանուր մակերեսով տարածքը, որը Գյումրու համայնքապետարանի «Լիլիթ» մանկապարտեզի մաս է կազմում, ունի ընդհանուր ցանկապատում և կենտրոնի համար առանձնացված մուտք:

Կենտրոնի շինությունն ունի 6 սենյակ՝ յուրաքանչյուրն առանձին գործառնությով՝

- ընդունարան-գրադարան,
- դասընթացների սենյակ (մինչև 25 անձի համար նախատեսված),

- համակարգչային սենյակ,
- խաղերի սենյակ,
- վարչական սենյակ,
- խոհանոց,
- բակ:

V. Կենտրոնի գործունեության արտաքին գնահատում

Կենտրոնի գործունեության առաջին չորս ամիսներից հետո իրականացվել է ազդեցության գնահատում՝ «Բաց երիտասարդական աշխատանք. Գյումրիում երիտասարդների հզորացում» ծրագրի գործընկեր Յետազոտական ռեսուրսների կովկասյան կենտրոն-Հայաստանի կողմից:

«Երիտասարդների տուն» բաց երիտասարդական կենտրոնն իր առաջին շահառուներին հյուրընկալել է 2018թ.-ի ապրիլի 30-ին: Եվ իրականացված գնահատումն արտացոլելու է 4 ամսվա՝ ապրիլի 30-ից օգոստոսի 10-ն ընկած ժամանակահատվածը:

Գյումրիում «Երիտասարդների տուն» բաց երիտասարդական կենտրոնի գործարկումն ամփոփելով՝ հարկավոր է հաշվի առնել այն, որ կենտրոնը նախապես պլանավորված 10 ամսվա փոխարեն գործել է 5 ամիս: Այդպիսով, նախապես պլանավորված, 13-18 տարեկան 600 անհատ պատանի շահառուների թվին հասնելու փոխարեն, կենտրոնն ունեցել է 259 անհատ շահառու առաջին 4 ամսվա ընթացքում: Սա արդեն իսկ հաճախումների բավական բարձր շեմ է: Կենտրոնի գործարկման աշխատանքների զգալի հետաձգումը պայմանավորված է եղել որոշակի օբյեկտիվ գործոններով (կենտրոնի կառուցման և վերանորոգման ծավալներ, պայմանագրային խնդիրներ):

Սեռերի հավասարության գործոնը հաշվի առնելով՝ վերլուծության արդյունքում երևում է, որ սկզբնական շրջանում երկու սեռերի շահառուների միջև քանակային տարբերությունը բավականին մեծ է եղել, որը, այնուամենայնիվ, ժամանակի ընթացքում կրճատվել է: Երկարաժամկետ շահառուների պատկերը գնահատելով՝ կարելի է արձանագրել, որ աղջիկների ու տղաների քանակը մոտ է, եթե ոչ հավասար:

Ձեկույցի համաձայն՝ կենտրոնի ծառայություններից օգտվող շահառուների գերակշիռ մասը հաճախում է հիմնական դպրոց և խոցելի խմբերի ներկայացուցիչ է: Կենտրոնը տրամադրել է տարածք և բազմաթիվ ծառայություններ՝ ստեղծելով այնպիսի բարենպաստ միջավայր, որտեղ նրանք կարող են շփվել իրենց հասակակիցների հետ, անցկացնել օգտակար ժամանց և, ամենակարևորը, բարելավել իրենց համակարգչային գրագիտությունը, սովորել անգլերեն և ներգրավվել համայնքային աշխատանքներում:

Կենտրոնի հիմնական շահառուների բավարարվածության բարձր աստիճանը տեսանելի է. դրա վկայությունն են թիմային աշխատանքի «Շատ լավ» գնահատականը (97%) և այն իրողությունը, որ նրանց մեծ մասը (84%) խորհուրդ կտա ընկերներին հաճախել Երիտասարդների տուն:

Գնահատումը ցույց է տվել նաև, որ կենտրոնի առաջին ամիսների գործունեությունը համապատասխանել է ի սկզբանե նախատեսված չափորոշիչներին կամ դրա ճանապարհին է.

- Կենտրոնի ուղղակի շահառուների առնվազն 50%-ն աղջիկ է:
- Կենտրոնի ուղղակի շահառուների առնվազն 75%-ը 18 տարեկանից ցածր երիտասարդ է:
- Կենտրոնի ուղղակի շահառուների առնվազն 50%-ն առերեսվում է ֆինանսական, սոցիալական, ֆիզիկական, մտավոր, հոգեբանական, կրթական և/կամ աշխարհագրական մարտահրավերների:

Կարևոր է նշել, որ թեև այս վերլուծությունն անվանվել է ազդեցության գնահատման վերլուծական զեկույց, այն իրական ազդեցության գնահատում համարելու համար անհրաժեշտ է ունենալ կենտրոնի գործարկման առավել երկար ժամկետներ և վերլուծել ավելի շատ տվյալներ: Այս հետազոտությունն առավելապես կենտրոնի գործունեության միջանկյալ գնահատում է: Հետևաբար կենտրոնի հաջող գործարկումը շարունակելու համար անհրաժեշտ կլինի պետական և միջազգային տարբեր կառույցների աջակցությունը:

Գնահատման վերլուծական զեկույցն ամբողջությամբ հասանելի է www.yic.am կայքում:

VI. Կենտրոնի ծախսերի եւ օգուտների վերլուծություն

Կենտրոնի հիմնադրման և գործունեության առաջին հինգ ամիսներից հետո (ընդամենը 12 ամիս) իրականացվել է ֆինանսական արդյունավետության գնահատում՝ «Բաց երիտասարդական աշխատանք. Գյումրիում երիտասարդների հզորացում» ծրագրի գործընկեր Հետազոտական ռեսուրսների կովկասյան կենտրոն-Հայաստանի կողմից:

Արդյունքները հակիրճ՝ ստորև.

- Մարդկային ռեսուրսների մասով արված ծախսերը 12 ամիսների համար կազմել են 22.720 եվրո, որ ներառել է ծրագրի ղեկավարի, հաշվապահի, ծրագրի հետազոտական բաղադրիչի համակարգողի, կենտրոնի համակարգողի, երիտասարդական աշխատողների և ծրագրի օգնականի աշխատավարձերը: Մարդկային ռեսուրսների մասով ունեցած հավելյալ արժեքը (օգուտը) կազմել է 9.180 եվրո՝ կամավորական աշխատանքի տեսքով:
- Կենտրոնի տարածքի ծախսերը կազմել են տարածքի վերանորոգման, անվտանգության համակարգի ներդրման, կահույքի, թվային տեխնիկայի, կենցաղային տեխնիկայի, կենտրոնի կոմունալ ծախսերի և կապի միջոցների վճարումների, ծրագրի գործընկերների գրասենյակային ծախսերի մասնակի փոխհատուցման տողերը՝ ընդամենը 24.745 եվրո:
- Կենտրոնի գործունեության համար անհրաժեշտ զարգացման միջոցները (խաղեր), ինչպես նաև գրեմական պիտույքներն ու ծախսանյութերը կազմել են 1.803 եվրո:

- Այլ ծախսեր՝ ներառյալ ճանապարհածախսերը և վարչական (ադմինիստրատիվ) ծախսերը կազմել են 2.477 եվրո:
- Կենտրոնի գործարկման տարում ծրագրի ընդհանուր արժեքը կազմել է 51.745 եվրո՝ առանց օգուտների հաշվարկի:
- Ծրագիրն ունեցել է 9.180 եվրո օգուտ՝ մարդկային ռեսուրսների մասով, որը հաշվարկվել է կենտրոնի վարչական աշխատակցի, ծրագրի օգնականի, աշխատարանների ուսուցանողների, ծրագրի խորհրդատուի և ծրագրի հանրայնացման համար կատարված անհատույց աշխատանքի աշխատածամանակի արժեքից:
- Կարևոր ոչ ֆինանսական օգուտ (ներդրում) է կենտրոնի ծախսերի մասով հաշվարկված 4.660 եվրոն, որի մաս է կազմում անհատույց օգտագործվող տարածքի վարձակալման շուկայական արժեքի հաշվարկը:
- Կարևոր ներդրում է նաև կենտրոնի գործունեության համար անհրաժեշտ զարգացման միջոցների և պարագաների՝ 2.424 եվրո արժողությամբ նվիրատվությունը, որի հաշվարկը ներառում է նաև գրքերի ու հեծանիվների նվիրատվությունները:
- Ընդհանենը, ծրագրի մասով օգուտների ընդհանուր արժեքը կազմել է 18.984 եվրո, որը տպավորիչ արդյունք է, ինչին հասնելու համար հավանական գլխավոր գործոն է ԵՆԿ-ի մարդկային ռեսուրսների և աշխատանքային մշակույթի կապիտալը: Այս ցուցիչը միանշանակ տարբեր է լինելու՝ իրականացնող կառույցով պայմանավորված:
- Կենտրոնի հիմնադրման տարում գործառնական ծախսերի ընդհանուր հաշվարկը, առանց օգուտների, կազմել է 39.989 եվրո: Օգուտների, այն է՝ ոչ ֆինանսական, և այլ ներդրումների հաշվարկով ծախսը նվազեցվել է մինչև 32.189 եվրո առաջին տարվա համար: Հաշվի առնելով, որ առաջին տարում, հիմնադրման աշխատանքներով պայմանավորված, երիտասարդական ծառայությունները տրամադրվել են ընդհանենը 5 ամիսների ընթացքում, մեկ երեխայի հաշվարկով ծախսը տարեկան կազմել է 66,65 եվրո, որից ընթացիկ ծախսերի հաշվարկը կազմել է 18,59 եվրո:
- ԵՆԿ-ի համար կենտրոնի գործարկման ծախսը երկրորդ և հաջորդ տարիներին տարեկան կկազմի 26.770 եվրո (առանց օգուտների հաշվարկի) և 18.418 եվրո (օգուտների հաշվարկով): Մեկ երեխայի հաշվարկով ծախսը երկրորդ և հաջորդ տարիների համար տարեկան կկազմի համապատասխանաբար 44,62 եվրո (առանց օգուտների հաշվարկի) և 30,70 եվրո (օգուտների հաշվարկով):
- Կարիք կա նշելու, որ վերլուծության մեջ օգտագործված հաշվարկները վերաբերում են ԵՆԿ-ի կողմից իրականացված «Բաց երիտասարդական աշխատանք. Գյումրիում երիտասարդների հզորացում» ծրագրի երիտասարդական ծառայությունների տրամադրման 5 ամիսներին, ինչպես նաև առկա ֆինանսական և ոչ ֆինանսական ռեսուրսներին:

Հավելված 2. Խմբային քննարկումների ուղեցույցեր

Երիտասարդական ոլորտի ներկայացուցիչների շրջանում խմբային քննարկման ՈՐՂԵՑՈՒՅՑ

Քննարկման նպատակն է բացահայտել Հայաստանում բաց երիտասարդական աշխատանքի զարգացման նախադրյալները, ինչպես նաև ստանալ առաջարկներ:

Նշում մոդերատորի համար

Ներկայանալ՝ անուն-ազգանունը, կազմակերպությունը: Ներկայացնել քննարկման նպատակը, արդյունքները, տևողությունը: Հավաստիացնել, որ կպահպանվի քննարկման ընթացքում արտահայտված անհատական կարծիքների գաղտնիությունը:

Նշել, որ Ֆոկուս խմբային քննարկումների ընթացքը ձայնագրվելու է (հնարավորության դեպքում նաև տեսագրվելու է): Ստացված տեղեկությունները սղագրվելու և վերլուծվելու են:

Գրանցել մասնակիցների թիվը, տալ կազմի հակիրճ ընդհանուր նկարագիրը, այդ թվում՝ կրթական մակարդակը, զբաղվածությունը, սեռը, տարիքը:

Ներածական հարցեր

1. Խնդրում ենք ներկայանալ՝ կրթություն, մասնագիտություն, հետաքրքրություններ:
2. Խնդրում ենք ներկայացնել ձեր փորձը երիտասարդության ոլորտում:
3. Հայաստանում երեխաներն ու երիտասարդները ի՞նչ հիմնական խնդիրներ ունեն, ի՞նչ ցանկություններ ունեն:
4. Ինչպիսի՞ կառույցներ են գործում Հայաստանում, որոնք աջակցում են երեխաներին և երիտասարդներին: Ինչպե՞ս կզնահատեք նրանց գործունեությունը, արդյունավետությունը, ազդեցությունը:
5. Խնդրում ենք ներկայացնել ձեր, ձեր կազմակերպության կողմից կիրառվող մոտեցումները, մեթոդաբանությունները, գործիքները, որ օգտագործում եք երեխաների ու երիտասարդների հետ տարվող աշխատանքներում:
6. Խնդրում ենք քննարկել այդ մոտեցումների մեթոդաբանությունների և գործիքների արդյունավետությունը: Առանձնացնել դրանցից առավել արդյունավետը և քիչ արդյունավետը: Խնդրում ենք հիմնավորել:

7. Ի՞նչ թեմաներով քննարկումներ, դասընթացներ եք իրականացնում երեխաների և երիտասարդների համար: Ինչպե՞ս եք ընտրում և մշակում թեմաները: Իրականացնո՞ւմ եք գնահատում ու վերանայում:
8. Ժամանցային ինչպիսի՞ ծրագրեր եք իրականացնում:
9. Երիտասարդների նախաձեռնությունների խրախուսմանն ուղղված միջոցառումներ իրականացնո՞ւմ եք: Խնդրում ենք մանրամասնել:
10. Աուբրիչ ինչպիսի՞ միջոցառումներ եք իրականացնում, որքանո՞վ են դրանք հետաքրքրական երեխաներին ու երիտասարդներին, ինչո՞ւ:
11. Անհատական ինչպիսի՞ աշխատանքներ եք իրականացնում երեխաների և երիտասարդների հետ, որքա՞ն արդյունավետ ու օգտակար կգնահատեք այդ աշխատանքները, խնդրում ենք մանրամասնել, օրինակներ բերել:
12. Ինչպիսի՞ միջոցառում կամ հանդիպում կառանձնացնեք, որ տպավորել է ձեզ, ինչո՞ւ:
13. Առհասարակ երեխաներն ու երիտասարդները կիսվում են ծրագրերի մասին իրենց տպավորություններով: Խնդրում ենք ներկայացնել:
14. Ի՞նչ հիմնական խոչընդոտներ, խնդիրներ եք հանդիպում երեխաների և երիտասարդների հետ տարվող աշխատանքներում՝ բովանդակային, կազմակերպչական: Լուծվե՞լ են այդ խնդիրները, ինչպե՞ս, ո՞վ է աջակցել:
15. Տեղյա՞կ եք Գյումրիում գործող Երիտասարդական տան մասին: Ինչպե՞ս եք տեղեկացել և/կամ առնչվել: Ինչպե՞ս կգնահատեք կենտրոնի գործունեությունը:
16. Ի՞նչ քայլեր կառաջարկեք Երիտասարդական տան աշխատանքները բարելավելու ուղղությամբ:
17. Առհասարակ ծանոթ եք բաց երիտասարդական աշխատանքի մեթոդաբանությանը: Ինչպիսի՞ առանձնահատկություն կնշեք, որ արդիական է դարձնում այդ մեթոդաբանության կիրառումը այսօր Հայաստանում: Ըստ ձեզ՝ Հայաստանում անհրաժե՞շտ է ներդնել այդ մեթոդաբանությամբ գործող կենտրոններ:
18. Հայաստանում կա՞ն նախադրյալներ նման կենտրոնների ստեղծման համար՝ ֆինանսական և մարդկային ռեսուրսներ, իրավական հիմքեր:
19. Ինչպիսի՞ քայլեր պետք է ձեռնարկել ԲԵԱ ներդնելու համար: Ո՞ր կառույցները պետք է իրականացնեն և/կամ կարող են իրականացնել այդ քայլերը:
20. Կնշե՞ք համայնքներ, որտեղ առաջնային կարիք կա նման կենտրոններ ստեղծելու: Խնդրում ենք հիմնավորել և մանրամասնել:
21. Կա՞ն առաջարկներ Հայաստանում երիտասարդական աշխատանքի զարգացման, ԲԵԱ ներդրման համար: Խնդրում ենք ներկայացնել:

Նորհավալություն հայտնել մասնակցության համար:

«Երիտասարդական տուն» ծրագրի շահառուների ուսուցիչների շրջանում խմբային քննարկման ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ

Քննարկման նպատակն է բացահայտել ուսուցիչների վերաբերմունքը, նրանց տեսանկյունից շահառուների վրա ԵՏ ծրագրի արդյունքներն ու ազդեցությունը:

Նշում մոդերատորի համար

Ներկայանալ՝ անուն-ազգանունը, կազմակերպությունը: Ներկայացնել քննարկման նպատակը, արդյունքները, տևողությունը: Հավաստիացնել, որ կպահպանվի քննարկման ընթացքում արտահայտված անհատական կարծիքների գաղտնիությունը:

Նշել, որ Ֆոկուս խմբային քննարկումների ընթացքը ձայնագրվելու է (հնարավորության դեպքում նաև տեսագրվելու է): Ստացված տեղեկությունները սղագրվելու և վերլուծվելու են:

Գրանցել մասնակիցների թիվը, տալ կազմի հակիրճ ընդհանուր նկարագիրը, այդ թվում՝ կրթական մակարդակը, զբաղվածությունը, սեռը, տարիքը:

Ծրագրի համապատասխանությունը, արդիականությունը

Ներածական հարցեր

1. Խնդրում ենք ներկայանալ՝ կրթություն, մասնագիտություն:
2. Ձեր կարծիքով, Գյումրիում երեխաներն ու երիտասարդները ի՞նչ հիմնական խնդիրներ ունեն, ի՞նչ ցանկություններ ունեն:
3. Ի՞նչ գիտեք երիտասարդական աշխատանքի մասին:
4. Ինչպիսի՞ կառույցներ են գործում Գյումրիում, որոնք աջակցում են երեխաներին ու երիտասարդներին: Ինչպե՞ս կգնահատեք նրանց գործունեությունը:

Ծրագրի արդյունավետությունը/ազդեցությունը

5. Ի՞նչ գիտեք երիտասարդական տան մասին, ինչպե՞ս եք տեղեկացել:
6. Ձեր դասավանդած դասարաններից մոտավորապես քանի՞ աշակերտ է հաճախում երիտասարդական տուն:
7. Երեխաները կիսվո՞ւն են երիտասարդական տան մասին իրենց տպավորություններով: Ի՞նչն է ձեզ առավելապես տպավորել:

8. Ձեր տեղեկությամբ, Երիտասարդական տանը ի՞նչ թեմաներով են քննարկումներ ու դասընթացներ եղել: Կարևոր էին թեմաները երեխաների համար:
9. Տեղյա՞կ եք արդյոք, թե Երիտասարդական տնից դուրս ինչպիսի՞ միջոցառումներ են իրականացվել, որքանո՞վ էին դրանք հետաքրքրական երեխաների համար, ինչո՞ւ:
10. Աշակերտները կիրառո՞ւն են ինչ-որ գիտելիք, հմտություն, որոնք, ըստ ձեզ, նրանք ստացել են՝ Երիտասարդական տուն հաճախելով:
11. Նկատե՞լ եք արդյոք որևէ դրական կամ բացասական փոփոխություն այն աշակերտների մեջ, որոնք արդեն որոշ ժամանակ հաճախում են Երիտասարդական տուն: Խնդրում ենք բերել օրինակներ:
12. Ձեր կարծիքով, կա՞ն ինչ-որ (իմացական, ունակության, վարքագծային) տարբերություններ Երիտասարդական տուն հաճախող աշակերտների ու չհաճախողների միջև: Ինչպիսի՞ն են դրանք:

Կայունություն

13. Կցանկանալի՞ք, որ շարունակվի Երիտասարդական տան գործունեությունը, էլ ավելի շատ աշակերտներ ներգրավվեն նրա աշխատանքներում: «Այո»/«ոչ» պատասխանների դեպքում խնդրում ենք մեկնաբանել:
14. Ինքներդ կցանկանալի՞ք մասնակցել Երիտասարդական տան գործունեությանը: Ի՞նչ ձևով: «Այո»/«ոչ» պատասխանների դեպքում խնդրում ենք մեկնաբանել:
15. Ի՞նչ կառաջարկեք Երիտասարդական տան աշխատանքները բարելավելու ուղղությամբ:

Շնորհակալություն հայտնել մասնակցության համար:

«Երիտասարդական տուն» ծրագրի շահառուների շրջանում խմբային քննարկման ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ

Քննարկման նպատակն է բացահայտել ծրագրի շահառու երիտասարդների վրա ծրագրի ազդեցությունը:

Նշում մոդերատորի համար

Ներկայանալ՝ անուն-ազգանունը, կազմակերպությունը: Ներկայացնել քննարկման նպատակը, արդյունքները, տևողությունը: Հավաստիացնել, որ կպահպանվի քննարկման ընթացքում արտահայտված անհատական կարծիքների գաղտնիությունը:

Նշել, որ Ֆոկուս խմբային քննարկումների ընթացքը ձայնագրվելու է (հնարավորության դեպքում նաև տեսագրվելու է): Ստացված տեղեկությունները սղագրվելու և վերլուծվելու են:

Գրանցել մասնակիցների թիվը, տալ կազմի հակիրճ ընդհանուր նկարագիրը, այդ թվում՝ կրթական մակարդակը, զբաղվածությունը, սեռը, տարիքը:

Ծրագրի համապատասխանությունը, արդիականությունը

Ներածական հարցեր

1. Խնդրում ենք ներկայանալ՝ կրթություն, հետաքրքրություններ:
2. Բացի հիմնական կրթությունից (դպրոց, մասնագիտական ուսումնական հաստատություն), այլ կրթական կենտրոններ հաճախում եք: Եթե այո, նշեք, եթե ոչ, խնդրում ենք նշել՝ ինչու:
3. Գյուճըրիում ձեր տարիքի երեխաները, երիտասարդները ի՞նչ հիմնական խնդիրներ ունեն, ի՞նչ ցանկություններ ունեն:

Ծրագրի իրականացման գործընթաց

4. Ինչպե՞ս եք տեղեկացել Երիտասարդական տան մասին: [Նշում մոդերատորի համար. Եթե երիտասարդները Երիտասարդական տունը այլ կերպ են կոչում, նախապես ճշտել, կիրառել այդ արտահայտությունը]: Ինչպե՞ս եք ներգրավվել:
5. Երբվանի՞ց եք հաճախում Երիտասարդական տուն, ի՞նչ հաճախականությամբ եք գալիս:
6. Որքանո՞վ էր ակունքի վայրը հասանելի ձեզ/ձեր բնակավայրին: Վայրը հարմարավե՞տ է: Խնդրում ենք նանրամասնել «այո»/«ոչ» պատասխանները:

Ծրագրի արդյունավետությունը/ազդեցությունը

7. Կներկայացնե՞ք Երիտասարդական տան աշխատանքը: Ի՞նչ էիք անում հիմնականում, որքա՞ն էին տևում հանդիպումները և այլն: Խնդրում ենք բերել օրինակներ:
8. Ինչպիսի՞ն են Երիտասարդական տան աշխատակիցները, գո՞հ եք նրանց աշխատանքից:
9. Ի՞նչ թեմաներով քննարկումներ ու դասընթացներ են եղել: Կարևո՞ր էին թեմաները ձեզ համար, ի՞նչ օգտակար բան ստացաք կամ սովորեցիք այդ քննարկումների ու դասընթացների ընթացքում:
10. Երիտասարդական տնից դուրս ինչպիսի՞ միջոցառումներ են իրականացվել, որքա՞նով էին դրանք հետաքրքրական, ինչո՞ւ:
11. Անհատական ինչպիսի՞ աշխատանքներ են տարվել ձեզ հետ, որքա՞ն արդյունավետ, օգտակար կգնահատեք այդ աշխատանքները, խնդրում ենք մանրամասնել, օրինակներ բերել:
12. Ինչպե՞ս կգնահատեք դասընթացավարների աշխատանքը:
13. Ինչպիսի՞ միջոցառում, հանդիպում կառանձնացնեք, որ տպավորել է ձեզ, ինչո՞ւ:
14. Ի՞նչ հիմնական խոչընդոտներ, խնդիրներ են առաջացել այդ հանդիպումների ժամանակ՝ բովանդակային, կազմակերպչական: Լուծվե՞լ են այդ խնդիրները, ինչպե՞ս, ո՞վ է աջակցել:
15. Ի՞նչ գիտելիքներ ու հմտություններ եք ստացել Երիտասարդական տանը: Խնդրում ենք բերել օրինակներ:
16. Այժմ ի՞նչ գիտելիք, հմտություն եք կիրառում ձեր կյանքում, որ ստացել եք այդ դասընթացների ժամանակ:
17. Ընդհանուր առմամբ ի՞նչ է տվել ձեզ Երիտասարդական տունը, ի՞նչ է փոխվել ձեր կյանքում այնտեղ ներգրավվելուց հետո:

Կայունություն

18. Կցանկանա՞ք, որ շարունակվի Երիտասարդական տան գործունեությունը: Կարևո՞ր է Երիտասարդական տունը: «Այո»/«ոչ» պատասխանների դեպքում խնդրում ենք մեկնաբանել:
19. Կմասնակցե՞ք Երիտասարդական տան հետագա գործունեությանը: «Այո»/«ոչ» պատասխանների դեպքում խնդրում ենք մեկնաբանել:
20. Ի՞նչ եք պատրաստ անելու ինքներդ Երիտասարդական տան գործունեության շարունակականությունն ապահովելու համար:
21. Ի՞նչ կառաջարկեք Երիտասարդական տան աշխատանքները բարելավելու ուղղությամբ:

Շնորհակալություն հայտնել մասնակցության համար:

Երիտասարդների հետ խմբային քննարկման ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ

Քննարկման նպատակն է բացահայտել համայնքի երիտասարդների կարիքները և նախագծել երիտասարդական կենտրոնի պահանջարկը:

Նշում մոդերատորի համար

Ներկայանալ՝ անուն-ազգանունը, կազմակերպությունը: Ներկայացնել քննարկման նպատակը, արդյունքները, տևողությունը: Հավաստիացնել, որ կպահպանվի քննարկման ընթացքում արտահայտված անհատական կարծիքների գաղտնիությունը:

Նշել, որ Ֆոկուս խմբային քննարկումների ընթացքը ձայնագրվելու է (հնարավորության դեպքում նաև տեսագրվելու է): Ստացված տեղեկությունները սղագրվելու և վերլուծվելու են:

Գրանցել մասնակիցների թիվը, տալ կազմի հակիրճ ընդհանուր նկարագիրը, այդ թվում՝ կրթական մակարդակը, զբաղվածությունը, սեռը, տարիքը:

Ներածական հարցեր

1. Խնդրում ենք ներկայանալ՝ կրթություն, զբաղվածություն, հետաքրքրություններ:
2. Ձեր քաղաքում, համայնքում ձեր տարիքի երեխաները, երիտասարդները ի՞նչ հիմնական խնդիրներ ունեն, ի՞նչ ցանկություններ ունեն:
3. Երիտասարդների հարցերով զբաղվող ինչպիսի՞ կառույցներ են գործում ձեր քաղաքում: Ինչպե՞ս կզննահատեք այդ կառույցների աշխատանքները: Խնդրում ենք մանրամասնել:

Կրթական գործընթացներ

4. Բացի հիմնական կրթությունից (դպրոց, մասնագիտական ուսումնական հաստատություն), այլ կրթական կենտրոններ հաճախո՞ւմ եք ձեր քաղաքում: Եթե այո, նշեք, եթե ոչ, խնդրում ենք նշել՝ ինչու: Որքանո՞վ եք գոհ այդ կենտրոնների աշխատանքից: Ի՞նչը կցանկանայիք՝ փոխվեր այդ կառույցների աշխատանքում: Խնդրում ենք մանրամասնել:
5. Այլ քաղաքի կրթական կենտրոններում դասընթացների մասնակցե՞լ եք: Ինչպիսի՞ դասընթացների եք մասնակցել: Ինչպե՞ս եք տեղեկացել դրանց մասին: Որքանո՞վ էին օգտակար: Ի՞նչը կփոխեիք այդ դասընթացների մեջ:
6. Ընդհանուր առմամբ ձեր քաղաքում ինչպե՞ս են երիտասարդները տեղեկություն ստանում քաղաքում իրականացվող միջոցառումների, ծրագրերի վերաբերյալ:

7. Ինչպե՞ս եք տեղեկացել այսօրվա հանդիպման մասին: Ինչո՞վ է պայմանավորված այս հանդիպմանը ձեր մասնակցությունը:
8. Կա՞ն երիտասարդներ, որոնք, ըստ ձեզ, դուրս են մնում քաղաքի կյանքից, տեղեկատվությունից: Եթե այո, խնդրում ենք մանրամասնել:

Ժամանցային հնարավորություններ

9. Որտե՞ղ և ինչպե՞ս են երիտասարդները ձեր քաղաքում ժամանակ անցկացնում: Ինչպե՞ս կգնահատեք այդ վայրերի անվտազնությունը, ապահովությունը: Ի՞նչը կցանկանայիք, որ փոխվեր:
10. Խնդրում ենք ներկայացնել ձեր սովորական օրը, ինչո՞վ եք զբաղվում օրվա ընթացքում: Ինչո՞վ կուզեիք զբաղվել օրվա ընթացքում, որ չեք կարողանում: Խնդրում ենք մանրամասնել:

Կամավորություն, երիտասարդական նախաձեռնություններ

11. Ունե՞ք կամավորության փորձ: Եթե այո, խնդրում ենք ներկայացնել: Ի՞նչ տվեց այդ փորձը: Կցանկանայի՞ք մասնատիպ փորձ կրկին ունենալ:
12. Ինչ-որ նախաձեռնություններ ունեցե՞լ եք, օրինակ, ի՞նչ մտքեր, գաղափարներ ունեք, որ կցանկանայիք իրականացնել:
13. Կա՞ն հնարավորություններ մեզան գաղափարները կյանքի կոչելու: Քննարկե՞լ եք այդ մտքերը որևէ մեկի հետ: Եթե այո, ո՞ւմ հետ, և ընթացք ստացե՞լ է, եթե ոչ, ինչո՞ւ: Դիմե՞լ եք որևէ կառույցի այն իրականացնելու համար: Եթե ոչ, ինչո՞ւ, եթե այո, ո՞ւմ կամ ո՞ր կառույցին, նկարագրեք ընթացքը:
14. Կցանկանայի՞ք, որ ձեր քաղաքում լինեի երիտասարդական կենտրոն: Եթե ոչ, ինչո՞ւ, եթե այո, խնդրում ենք նկարագրել, թե ինչպիսին կուզեիք, որ այն լինեի, ի՞նչ մասնագետներ լինեին, որտե՞ղ գտնվեր, ինչպիսի՞ կառուցվածք և դիզայն ունենար:
15. Ամփոփենք այսօրվա քննարկումը: Կա՞ն մտքեր, որ կիսատ կան ոչ լիարժեք քննարկեցինք, խնդրում ենք ներկայացնել:

Շնորհակալություն հայտնել մասնակցության համար:

«Երիտասարդական տուն» ծրագրի շահառուների ծնողների շրջանում խմբային քննարկման ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ

Քննարկման նպատակն է բացահայտել ծրագրի շահառու երիտասարդների վրա ծրագրի ազդեցությունը՝ ըստ ծնողների:

Նշում մոդերատորի համար

Ներկայանալ՝ անուն-ազգանունը, կազմակերպությունը: Ներկայացնել քննարկման նպատակը, արդյունքները, տևողությունը: Հավաստիացնել, որ կպահպանվի քննարկման ընթացքում արտահայտված անհատական կարծիքների գաղտնիությունը:

Նշել, որ Ֆոկուս խմբային քննարկումների ընթացքը ձայնագրվելու է (հնարավորության դեպքում նաև տեսագրվելու է): Ստացված տեղեկությունները սղագրվելու և վերլուծվելու են:

Գրանցել մասնակիցների թիվը, տալ կազմի հակիրճ ընդհանուր նկարագիրը, այդ թվում՝ կրթական մակարդակը, զբաղվածությունը, սեռը, տարիքը:

Ծրագրի համապատասխանությունը, արդիականությունը

Ներածական հարցեր

1. Խնդրում ենք ներկայանալ՝ կրթություն, մասնագիտություն, հետաքրքրություններ:
2. Բացի հիմնական կրթությունից (դպրոց, մասնագիտական ուսումնական հաստատություն), այլ կրթական կենտրոններ հաճախո՞ւմ են ձեր երեխաները: Եթե այո, նշեք այդ կենտրոնները, ինչպե՞ս եք ընտրել: Եթե ոչ, խնդրում ենք նշել՝ ինչու:
3. Գյուճարի հետքեր երեխաները, երիտասարդներն ի՞նչ հիմնական խնդիրներ ունեն, ի՞նչ ցանկություններ ունեն:
4. Գյուճարի հետքեր ինչպիսի՞ կառույցներ են գործում, որ աջակցում են երեխաներին ու երիտասարդներին: Ինչպե՞ս կզննահատեք նրանց գործունեությունը:

Ծրագրի իրականացման գործընթաց

5. Ինչպե՞ս եք դուք կամ ձեր երեխաները տեղեկացել երիտասարդական տան մասին: [Նշում մոդերատորի համար. Եթե երիտասարդները կամ նրանց ծնողները երիտասարդական տունն այլ կերպ են կոչում, նախապես ճշտել, կիրառել այդ արտահայտությունը]: Ինչպե՞ս եք ներգրավվել:

6. Երբ վանի՞ց են ձեր երեխաները հաճախել Երիտասարդական տուն, ի՞նչ հաճախականությամբ են գալիս:
7. Որքանո՞վ էր ակունքի վայրը հասանելի ձեզ/ձեր բնակավայրին: Վայրը հարմարավե՞տ է:

Խնդրում ենք մանրամասնել «այո»/«ոչ» պատասխանները:

Ծրագրի արդյունավետությունը/ազդեցությունը

8. Տեղյա՞կ եք Երիտասարդական տան աշխատանքներին. ինչո՞վ էին զբաղվում երեխաները, երիտասարդները, հանդիպումները որքա՞ն էին տևում և այլն: Խնդրում ենք բերել օրինակներ:
9. Ինչպիսի՞ն են Երիտասարդական տան աշխատակիցները, զո՞հ եք նրանց աշխատանքից:
10. Ի՞նչ թեմաներով քննարկումներ ու դասընթացներ են եղել: Կարևո՞ր էին թեմաները ձեր երեխաների համար, ի՞նչ օգտակար բան ստացան կամ սովորեցին այդ քննարկումներից, դասընթացներից:
11. Երիտասարդական տնից դուրս ինչպիսի՞ միջոցառումներ են իրականացվել, որքանո՞վ են դրանք հետաքրքրական ձեր երեխաներին, ինչո՞ւ:
12. Առհասարակ ձեր երեխաները հաղորդակցվո՞ւմ են Երիտասարդական տան մասին իրենց տպավորություններով: Խնդրում ենք ներկայացնել: Ի՞նչն է ձեզ առավելապես տպավորել:
13. Անհատական ինչպիսի՞ աշխատանքներ են տարվել երեխաների հետ, որքա՞ն արդյունավետ ու օգտակար կգնահատեք այդ աշխատանքները, խնդրում ենք մանրամասնել, օրինակներ բերել:
14. Ինչպե՞ս կգնահատեք դասընթացավարների աշխատանքը:
15. Ինչպիսի՞ միջոցառում, հանդիպում կառանձնացնեք, որ տպավորել է ձեզ, ինչո՞ւ:
16. Ի՞նչ հիմնական խոչընդոտներ, խնդիրներ են առաջացել այդ հանդիպումների ժամանակ՝ բովանդակային, կազմակերպչական: Լուծվե՞լ են այդ խնդիրները, ինչպե՞ս, ո՞վ է աջակցել:
17. Ի՞նչ գիտելիքներ, հմտություններ են ստացել ձեր երեխաները Երիտասարդական տանը: Խնդրում ենք բերել օրինակներ:
18. Այժմ ի՞նչ գիտելիք, հմտություն են կիրառում նրանք իրենց կյանքում, որ ստացել են այդ դասընթացների ժամանակ:
19. Առհասարակ ի՞նչ է տվել ձեր երեխաներին Երիտասարդական տունը, ի՞նչ է փոխվել նրանց կյանքում այնտեղ ներգրավվելուց հետո:

Կայունություն

20. Կցանկանա՞ք՝ շարունակվի Երիտասարդական տան գործունեությունը: Կարևո՞ր է Երիտասարդական տունը: «Այո»/«ոչ» պատասխանների դեպքում խնդրում ենք մեկնաբանել:
21. Կմասնակցե՞ք դուք կամ ձեր երեխաները Երիտասարդական տան հետագա գործունեությանը: «Այո»/«ոչ» պատասխանների դեպքում խնդրում ենք մեկնաբանել:
22. Ի՞նչ եք պատրաստ անելու Երիտասարդական տան գործունեության շարունակականությունն ապահովելու համար:
23. Ի՞նչ կառաջարկեք Երիտասարդական տան աշխատանքները բարելավելու ուղղությամբ:

Շնորհակալություն հայտնել մասնակցության համար:

Նշումների համար
